

Ål kommune

REGIONRÅDET FOR HALLINGDAL

Torpomoen 27
3579 TORPO

Dykkar ref

Vår ref
2024/1901-6

Dato
19.08.2024

Vedtak - Klimaplan for Hallingdal - høyringsfråsegn

Kommunestyret behandla sak 65/2024 i møte den 15.08.2024, og gjorde slikt vedtak:

Vedtak:

1. Ål kommunestyre meiner høyringsframlegget til Klimaplan for Hallingdal gir god oversikt over utfordringane knytt til klima, natur og klimatilpassing og kva tiltak som er moglege.
2. Ål kommunestyre ber rådmannen velgje ut 1-3 tiltak innan kvart tema i planen som Ål kommune skal gjennomføre, og foreslå finansiering i årsbudsjetta framover.
3. Ål kommunestyre godkjenner at kommunens eigendel på kr 300 000 til innkjøp av utstyr for ombruk av byggemateriale vert finansiert frå posten ENØK-tiltak kommunale bygg i 2024 for å kunne utløyse klimasatsmidlar som er løyvd frå Miljødirektoratet.

Med helsing

Reidun Aaker
Kommunalsjef drift og utvikling

Elektronisk godkjent utan signatur

Hei,

Som hyttehalling (Ål) i 34 år og gjennom jobb og verv har jeg fulgt relativt godt med på deler av næringslivet i Hallingdal.

Jeg har lest klimaplanen med interesse og er imponert over hvor grundig og omfattende den er. Hvis alle foreslåtte mål og tiltak gjennomføres lover det bra for klima.

Det er kanskje litt dristig å komme med innspill til en så gjennomarbeidet rapport. Tillater meg allikevel å komme med noen kommentarer med forbehold om at jeg ikke har lest alt grundig eller fått med alle detaljer.

Generelt synes jeg at målgruppene frivillig sektor og hyttehallinger kunne spilt en litt større rolle, særlig i forbindelse med enkelte tiltak.

Noen eksempler:

- turlagene: rydde stier, broer, merking etc.
- avfallshåndtering: info om poser etc. til hyttefolket (kom etterhvert)
- gjenbruk: info om butikker, byggemateriell, lån av utstyr etc.
- transport: samarbeid tog- buss/taxi til hyttefeltene og arrangementer som avholdes
- sysselsette innvandrere, ungdom dropouts: systue, ombruk, reparasjon
- krav til gjenbruk i kommunene når bygger/pusser opp, alternativt gi til veldedighet
- skog: mer rydding langs kraftlinjer, stier, veier, lysløyper (sikrere ferdsel)
- lokalmat: potensial blant hyttefolket, info/markedsføring
- involvere frivilligsektor til diverse dugnader mot noe vederlag
- media: dekke suksess-historier hos private og offentlige virksomheter, særlig når ungdom "tar tak".
- Mange hyttehallinger savner Magasinet til Hallingdølen. Gløtt har ikke samme distribusjon eller tilgjengelighet. Har inntrykk av at kalender og ulike annonser ble benyttet i større grad før.

Ønsker alle lykke til med det videre arbeid.

Vennlig hilsen

Torill Berdal

m: 952 24 373

Nesbyen kommune

Regionrådet for Hallindal

Deres ref

Vår ref
2024/1276-4

Dato
10.09.2024

Høringsinnspill - Klimaplan regional plan for klima, natur og klimatilpasning

Høringsinnspill fra Kommunestyret på klimaplan- regional plan for klima, natur og klimatilpasning.

Kommunestyret har behandlet sak 84/2024 i møte den 05.09.2024:

Kommunedirektørens innstilling/forslag:

Vedtak

Handlingsplanen har mange gode mål og delmål, men det kan være vanskelig å måle om og hvilken grad vi klarer å nå målene. I videre arbeid med regional plan for klima, natur og klimatilpasning ber vi Regionrådet vurdere ulike tiltak for å gjøre de ulike klimamålene mer forpliktende. Vi ber Regionrådet vurdere om det skal være en ekstra form for støtte til kommuner/bedrifter/organisasjoner/personer som gjør en særlig innsats for å nå klimamål.

Med hilsen

Maylinn Espegard
Arkivleder

Elektronisk godkjent uten signatur

Hol kommune

Arkivsaksnr.: 2024/4715-2
Saksbehandler: Helene
Amundsen

Høringsinnspill Klimaplan for Hallingdal

Saksnr.	Utvalg	Møtedato
111/24	Formannskap	11.09.2024

Rådmannens innstilling

Høringsutkastet av klimaplanen gir en bred oversikt over tematikken klima, natur og klimatilpasning. Planen omfatter ti tema med kortfattet status og kunnskapsgrunnlag knyttet til utfordringer innenfor hvert tema. Planen har 11 overordna mål, samt egne mål for hvert tema. I tillegg er det en egen handlingsplan med forslag til tiltak innenfor hvert tema.

De overordna målene i planen er omfattende, og delmålene under hvert tema kunne med fordel begrenset seg til 3-4 målsetninger per tema. Vi ser at det ikke er definert tiltak til hvert delmål i handlingsplanen. Med færre mål per tema, vil det være enklere å definere tiltak til alle delmålene. Mange av delmålene kan leses som tiltak, og kan eventuelt flyttes til tiltaksoversikten i handlingsplanen.

Hol kommune ser at det utfordringer knyttet til mål og tiltak innenfor sektorer hvor regionrådet og kommunene ikke har myndighet, for eksempel tema nr. 6 og 7. Gjennomføringsevne innenfor privat sektor ligger hos næringen selv. Det bør vurderes å justere ordlyden for mål og tiltak, eventuelt om noen bør utgå.

Det savnes et større fokus på regionalt samarbeid mellom kommunene innenfor flere temaområder og forslag til felles tiltak i Hallingdal, bl.a. med tanke på kompetanseheving og opplæringstilbud. Innenfor tema energieffektivisering vil et forslag være en felles rammeavtale, eller regional kompetanse, for energimerking av kommunale bygg.

Det er uklart hvordan handlingsplanen skal implementeres i kommunene og hvem som har ansvar for utarbeidelse av årsplanen, jf. forklaring av planen på side 4.

Forslag til tiltak under 7. Bygg, anlegg og eiendom: For større utbygginger bør kommunen gjennom behandling av reguleringsplaner be om miljøoppfølgingsplan, som legges til grunn for byggesak.

Formannskap har behandla sak 111/2024 i møte den 11.09.2024

Behandling

Omforent tilleggsforslag fremmet av Martin Grøslandsbråten (Sp):
Rådmann bes innarbeide omfanget og betydningen av eksisterende fornybar kraftproduksjon i Hallingdal i høringsinnspillet.

Votering:

Rådmannens innstilling med omforent tilleggsforslag ble enstemmig vedtatt.

Vedtak

Høringsutkastet av klimaplanen gir en bred oversikt over tematikken klima, natur og klimatilpasning. Planen omfatter ti tema med kortfattet status og kunnskapsgrunnlag knyttet til utfordringer innenfor hvert tema. Planen har 11 overordna mål, samt egne mål for hvert tema. I tillegg er det en egen handlingsplan med forslag til tiltak innenfor hvert tema.

De overordna målene i planen er omfattende, og delmålene under hvert tema kunne med fordel begrenset seg til 3-4 målsetninger per tema. Vi ser at det ikke er definert tiltak til hvert delmål i handlingsplanen. Med færre mål per tema, vil det være enklere å definere tiltak til alle delmålene. Mange av delmålene kan leses som tiltak, og kan eventuelt flyttes til tiltaksoversikten i handlingsplanen.

Hol kommune ser at det utfordringer knyttet til mål og tiltak innenfor sektorer hvor regionrådet og kommunene ikke har myndighet, for eksempel tema nr. 6 og 7. Gjennomføringsevne innenfor privat sektor ligger hos næringen selv. Det bør vurderes å justere ordlyden for mål og tiltak, eventuelt om noen bør utgå.

Det savnes et større fokus på regionalt samarbeid mellom kommunene innenfor flere temaområder og forslag til felles tiltak i Hallingdal, bl.a. med tanke på kompetanseheving og opplæringstilbud. Innenfor tema energieffektivisering vil et forslag være en felles rammeavtale, eller regional kompetanse, for energimerking av kommunale bygg.

Det er uklart hvordan handlingsplanen skal implementeres i kommunene og hvem som har ansvar for utarbeidelse av årsplanen, jf. forklaring av planen på side 4.

Forslag til tiltak under 7. Bygg, anlegg og eiendom: For større utbygginger bør kommunen gjennom behandling av reguleringsplaner be om miljøoppfølgingsplan, som legges til grunn for byggesak.

Rådmann bes innarbeide omfanget og betydningen av eksisterende fornybar kraftproduksjon i Hallingdal i høringsinnspillet.

Saken avgjøres av

Formannskapet

Vedlegg

Vedlegg

- 1 Klimaplan Hallingdal høringsutkast juni 2024
- 2 Klimaplan Hallingdal handlingsplan-høringsutkast

Dokument i saken

Dokumentjournal i sak 2024/4715

Saksopplysninger

I møte den 21. juni godkjente Regionrådet forslag til regional plan for klima, natur og klimatilpasning, og vedtok å legge den ut på høring.

Dette er en plan som søker å:

- Redusere utslippene av klimagasser i og utenfor Hallingdal
- Forvalte naturen for å bevare artsmangfold og for å tilrettelegge for karbonopptak- og lagring, samtidig som vi har økonomisk verdiskaping
- Bidra til mer ny fornybar energi og energieffektivisering
- Være forberedt på konsekvensene av et klima som er i endring

Videre saksgang:

- Høringsfrist er 17. september
- Planen blir tatt opp i regionrådet 27. september
- Planen blir tatt opp i Hallingtinget 25. oktober
- Endelig plan blir behandlet i kommunestyrene i november

Etter vedtak i Hallingtinget, vil Klimaplan for Hallingdal sendes til kommunene for vedtak. I denne prosessen vil Hol kommune ta stilling til hvilken status regional klimaplan skal ha sett i lys av kommunens egen klimaplan.

Forhold til overordnet plan

I tråd med Strategisk plan for Hallingdal 2022-2025.

Miljøkonsekvenser

Gjennomføring av tiltak i Klimaplan for Hallingdal vil føre til positive konsekvenser knyttet til reduksjon i klimagassutslipp. Det er viktig å se tiltak i sammenheng med konsekvenser for natur og miljø og tilstrebe positive synergieffekter.

Økonomiske konsekvenser

Klimaplan for Hallingdal presenterer forslag til tiltak som kan medføre fremtidige investeringer og kostnader for Hol kommune. Eventuelle tiltak som skal gjennomføres i Hol kommune vil vurderes i forbindelse med vedtak av klimaplanen i Hol kommune. De

økonomiske konsekvensene må vurderes nærmere i forbindelse med Handlings- og økonomiplanarbeidet.

Vurdering

Rådmannens forslag til høringssvar står som rådmannens innstilling. Formannskapet vedtar høringsteksten, med eventuelle endringer.

Hei,

Regionrådet inviterer til å svare på «Høringskriv. Klimaplan for Hallingdal 2024-2028.»

Her er svaret mitt, Gunvor Slaatto, Geilo:

No må lokalpolitikarane stoppe opp og sjå kva Agenda 2030 med sine 17 bærekraftsmål gjer med folk og lokalsamfunn. I «Det grønne skifte» sitt namn vil mangt frå tiltakslista svekke både levkår og livskvalitet til altfor mange. Dei vil óg gi uante økonomiske uttellingar, noko planen ikkje omtalar. I eit så ruvande skriv er det fort gjort å overkøyre både innbyggarar og lokalpolitikarar. Det må ikkje skje.

"Planlegge etter oppdatert kunnskap", står det i Planen. Nei, det skortar på oppdatert kunnskap. Den er tufta på eit einsidig, kontroversielt grunnlag. Rett nok manglar det ikkje forlokkande ord og vendingar, men saumfaring seier noko anna. Det er vel merkeleg at IPCC sine modellbaserte hypoteser får styre utan éi motforestilling? Det kan óg nemnast at i 2019 gikk Meteorologisk Institutt (MI) ut med at verdas største eksperiment, vêrmanipulering, kunne få uønska effekt, noko vi ser mykje av for tida. Kvifor er for eksempel mykje av lauvskogen brunaktig? For ikkje å nemne korleis himmelrommet ser ut etter spraying på kryss og tvers? Ikkje eitt ord om slikt i Planen.

For å vera konkret kjem eg frå gard i ei lita grend i Gol. La oss seie eg fortsatt bur der i eige hus frå 70-talet. Ifølge Planen skal eg med mine 80 år helst gå, sykle eller sparke til butikken, fem kilometer unna med 150 meters høgdeforskjell. Eller ta el-bil som eg bør skaffe? For den som følger med, er no El-bilen utropt til miljøversting. Dessutan er det tiår sidan rutebussen slutta å gå der...

Dernest kjem nok kommuna med pålegg frå EU sitt avløpsdirektiv. Først ute er eldre private anlegg. Her kan eg få pålegg med kostnader i hundretusener på byråkratisk vis, dvs standardisert og generalisert. Berre vent til også bygningsdirektivet skal etterlevast. Det kan kreve millionar! Kan du seia meg, er Planen ein fordekt måte å avfolke utkantar på? Ei dårleg skjult tvangsflytting til blokk i sentrum? Ifølge Agenda 2030 må ein bu der for å leva «klimavenleg og berekraftig».

Kva med "Bærekraftig landbruk"? Tru om dei som står bak Planen har kontakt med kva terreng, storleik og andre føresetnader krev? Veit dei kor knebla bønder er av forordningar, søknader og godkjenning for omtrent kvar ein operasjon? Rapportar skal leverast i bøtter og spann. Til kven? Sit det virkeleg byråkratar, konsulentar o.a og tek stilling til alt? Eller er papirmølla rein tvangspolitik? Kven må betala? Er det rart bønder blir oppgitte og motlause? Takk for maten, seier eg kvar ein dag og håpar dei held ut til galskapen blir STOPPA.

Oppsummert står eg overfor ein «Klimaplan for Hallingdal» som ramsar opp for ei «berekraftig utvikling», bygd på eit einøygd grunnlag der forslag til tiltak i all hovudsak er ei smørbrøddliste for klimareligiøse. Mange av oss andre kan plukke tiltak som allereide fungerer og bygge vidare på tradisjon og lokale behov og ta vare på

naturen og bekjempe miljøforureining...

Så no, kva meiner og vil borgerar så vel som politikarar? Det står og fell på reelle deltakardemokratiske prosessar.

Hallingdal Renovasjon IKS
Kleivi Næringspark 31
3570 ÅL,

09.09.2024

Regionrådet for Hallingdal
Torpomoen 27
3579 Torpo

Att: Guro F. Veslehaug

INNSPILL TIL HØRINGSVERSJONEN AV HANDLINGSPLAN KLIMAPLAN FOR HALLINGDAL

GENERELT

- Bra plan med mange gode forslag til tiltak
- Ansvar for ulike tiltak:
 - Vi registrerer at navnebruken ikke er konsekvent. Som eksempel er Hallingdal Renovasjon IKS under kolonne ansvar skrevet som «Hallingdal Reno.», «HR», «Hallingdal renovasj.» og «Hallingdal Renovasjon»
- Kommersielle aktører er nevnt med navn under involvering, for eksempel: Retura Val-Hall, Narum, Sundbrei. For ikke å frem fordele noe og opptre rydding burde det stått «Private avfallsaktører».

2. SIRKULÆR ØKONOMI

- Vi mener det burde vært indikator også på CO₂ under pkt Sirkulærøkonomi.

Delmål 1 «Kompetanseheving og samarbeid»:

- Tiltak 2.1.3
 - Teksten på tiltak bør endres til «Informere innbyggere, hyttebrukere og turister om tilbud, løsninger og **bruk av** renovasjonsordningene»
 - Da turister er nevnt i planen bør «Destinasjonsselskap» inn som ansvarlige i tillegg til Kommunene og Hallingdal Renovasjon.

Delmål 3 «Vi tilrettelegger for og øker gjenbruk/ombruk»:

- Tiltak 2.3.1 «Være pådriver for at mest mulig av avfallsfraksjoner blir gjenbrukt»
 - Vi oppfatter dette som blanding av begrep. Avfallsfraksjoner blir ikke gjenbrukt, de blir enten materialgjenvunnet, energigjenvunnet eller går til deponi. Vi mener en bedre ordlyd vil være: «**Være pådriver for gjenbruk**». Det vil være mot husholdning og næringsliv og da bør HR (hvis det er ment som Hallingdal Renovasjon) tas bort som ansvarlig.

- Tiltak 2.3.6
- Vi gjør oppmerksom på at vi har endret navn fra Lokal mottak til **Gjenvinningsstasjoner**, for å signalisere enda sterkere at det er gjenvinning av avfall vi jobber med. Vi ber derfor om at teksten endres til: «Etablere gjenbruksordning på **Gjenvinningsstasjonene**»

Delmål 4 «Vi tilrettelegger for og øker graden av kildesortering»:

- Tiltak 2.4.3 «Legge til rette for kildesortering for innbyggere»
 - Vi mener ordlyden bør være lik overskriften til delmålet «Legge til rette for **og øke grad av** kildesortering for innbyggere»
- Tiltak 2.4.6
 - Vi mener at dette punktet er ivaretatt av tiltak 2.4.3 og tiltak 2.4.4 og kan tas ut av handlingsplanen.
 - Vi savner samme ordlyd i forhold til næringslivet, at næringslivsaktørene har større ansvar for å kildesortere sine avfallsfraksjoner. Dersom tiltak 2.4.6 er ment for næringslivet er det ikke Hallingdal Renovasjon som skal stå under ansvar, men private avfallsaktører.
- Tiltak 2.4.8 «Innføre en bedre returordning for landbruksplast»
 - Det er ikke Hallingdal Renovasjon som kan stå som ansvarlig for dette. Vår jobb er primært å ta hånd om avfall fra private husholdninger (abonnentene). Landbruksplast er næringsvirksomhet så her er det næringslivet selv som må ta ansvar. Men vi har for tiden en ordning der bønder får levert landbruksplast uten kostnad på Gjenvinningsstasjonene. Denne kan endre seg avhengig av kostnadsbildet.
- Tiltak 2.4.9 «Kompetanseheving på avfallsmottak»
 - Vi stiller oss meget undrende til at dette har kommet inn som et punkt i handlingsplanen og ber om at det tas ut. Hallingdal Renovasjon jobber kontinuerlig med opplæring av egne ansatte og har interne planer for det.

Delmål 5 «Vi begrenser forsøpling»:

- Tiltak 2.5.4 «Tilsyn avfallshåndtering byggeplasser»
 - Hallingdal renovasjon synes det er meget positivt på at dette punktet er kommet inn, men ønsker at det endres til «Tilsyn avfallshåndtering byggeplasser **og næringsliv generelt**»

6. GRØNN NÆRINGSUTVIKLING OG REISEMÅL

Delmål 4 «Redusere avfall, øke ombruk, kildesortering og materialgjenvinning»:

- Tiltak 6.4.2 «Tilrettelegge for returpunkter med kildesortering for næringsavfall»
 - Dette er ikke Hallingdal Renovasjon, men private næringsaktører sin oppgave.
 - Avfall fra næringslivet skal det betales for, vi ser ikke hvordan dette kan ivaretas med ubetjente returpunkter. Det er returpunkter for husholdninger, men de er finansiert via renovasjonsgebyret og skal kun dekke løsning for husholdningsabonnentene.
- Tiltak 6.4.3 «Tilrettelegging for returpunkter med kildesortering for fritidsbebyggelse»

- Dette punktet er det samme som punkt 2.4.3 og vi ber om at det tas ut under kapitel 6.

7. BYGG, ANLEGG OG EIENDOM

Delmål 6 «Vi tilrettelegger for og øker ombruk og kildesortering, og begrenser forsøpling».

- Tiltak 7.6.2 «Tilsyn av avfallshåndtering på byggeplasser»
 - Tiltaket er det samme som 2.5.4. Vi anbefaler at det tas ut fra kapitel 2, men at ordlyden her endres som foreslått fra oss under kapitel 2: «Tilsyn avfallshåndtering byggeplasser **og næringsliv generelt**»

Med hilsen

Hallingdal Renovasjon IKS

Høyringsfråsegn frå Ål Senterparti til *Klimaplan for Hallingdal*

September 2024

Klimaendringane er den største og mest altomfattande utfordringa for alle menneske i dag, og det er rett og bra at Hallingdal òg set fokus på det. Slagordet frå det store verdsrådet om klima og miljø i Rio i 1992 er like aktuelt i dag; *Tenkje globalt, handle lokalt*

Etter å ha lese høyringsutkastet, har Ål Senterparti nokre innspel. Me sorterer innspela etter punkta i framlagt plan:

4. JORDBRUK

Under avsnittet hovudmål har me eit par endringsframlegg/tillegg:

Hovudmål 3:

øker antall foretak som gjennomfører årlige klimaregnskap som inkluderer karbonbindingen i produksjonen (tillegg)

Hovudmål 8:

stimulerer til mer beiting for å øke karbonbindingen i jorden

(omskriving for å peike på samanhengen mellom beiting og karbonbinding i jorda)

5. SKOGBRUK

Delmål 1 og punkt 5.1.2 nyttar formuleringa *gammelskog/naturskog*. I og med at det er ulike definisjonar på gammelskog og naturskog blir dette upresist. Me ber difor om at tiltaket blir presisert og rydda i. Same formulering finst òg i kapittel 8 om Berekraftig arealforvaltning, punkt 2.

Punkt 5.2.2: Her føreslår me at formuleringa 'Sørge for' blir bytta ut med 'Øke'.

Punkt 5.2.3: Kommentaren til dette tiltaket er uklar

Ål senterparti merkar seg elles punkta 5.2.9 og 5.3.2. Dette er tiltak me meiner er veldig gode og viktige.

6. GRØNN NÆRINGSUTVIKLING OG REISEMÅL

Punkt 6.2.5: Her føreslår me å endre teksten til: *‘Tilpasse stier, turveier og andre ferdselsårer til klimaendringer, vilt og aktivt landbruk’*

Punkt 6.2.6: Her føreslår me å endre teksten til: *‘Arbeide for at det tas hensyn til landskap, vilt og aktivt landbruk ved hyttebygging’*. ‘landskapets fysiske og visuelle integritet’ er vanskeleg å forstå, og framstår meir som estetikk enn klimatiltak.

8. BEREKRAFTIG AREALFORVALTNING

Punkt 8.1.4: Her føreslår me å forenkle teksten til: *‘Unngå nedbygging av jordbruksareal’* (forsterke budskapet og stryke forklaringa)

Senterpartiet er opptekne av å ta vare på beiteområda i inn- og utmark. Difor føreslår me å ta inn ordet beite i eit par punkt i dette kapittelet.

8.1.10: Ikke gi dispensasjon til tiltak som reduserer inngrepsfrie naturområder/større sammenhengende natur- og beiteområder.

8.1.11: Prioritere naturmangfold og beitedyr ved tilrettelegging for ferdsel og friluftsliv i naturen

8.1.14: Me meiner at dette punktet kan strykast fordi punkt 8.1.10 i praksis vernar INON-områda. Ein kan eventuelt sikre det med å ta inn omgrepet ‘planlegging’ òg i punkt 8.1.10. For oss er omgrepet ‘markagrense’ framandt og noko som fyrst og fremst høyrer heime i meir urbane strøk enn Hallingdal.

9. GRØN TRANSPORT OG MOBILITET

Punkt 9.3.1: Me meiner at det bør inn eit tillegg i formuleringa om tiltak. Teksten bør lyde *‘Kommunene kjøper/leaser el-biler, bytter ut fossilbiler i den grad det er forsvarlig for driften’*

Lykke til med det vidare arbeidet

Helsing

Ål Senterparti

Hei. Vi har følgende kommentarer til planen:

Her er det mange gode målsettinger og forslag til hvordan man skal nå målene, men noe blir for generelt og for lite forpliktende.

Sitat: " Bærekraftig arealforvaltning Vi tar vare på naturmangfoldet, bremser nedbyggingen av natur og øker opptaket og lagring av karbon".

Sitat: "Det betyr ikke at vi ikke skal bygge hus, hytter eller lage veier, men at vi må gjøre det med et blikk for hva som vil tjene kommunens innbyggere, også i framtiden, og hvilke konsekvenser det har for klima og natur".

Disse to sitatene viser bevissthet om konsekvensene av nedbygging av naturen/arealbruk, men hvordan skal kommunene i Hallingdal faktisk redusere nedbygging av naturen? Vesentlig redusert hyttebygging vil være et godt tiltak, men da må kommunene forplikte seg til det. Det er viktig i forhold til redusert karbonutslipp (flere hytter fører til mer transport, både under selve byggingen og fra alle de som skal til og fra sin egen hytte) og ikke minst når det gjelder å bevare naturmangfoldet, som FN setter fokus på i naturmangfoldrapporten fra 2022.

Med hilsen

Tor-Even Lysfjord og Ingeborg E. Krangsaas

Høringsskriv Forslag til regional plan for klima, natur og klimatilpasning

Frist: 17. september

Høringssvar fra Hafslund Kraft

Hafslund hilser regionrådets forslag til regional plan for klima, natur og klimatilpasning velkommen, og takker for muligheten til å gi våre synspunkter på forslagene.

Hafslund er Norges nest største energikonsern. Vi er Norges nest største vannkraftprodusent og Norges største fjernvarmeselskap. Vi eier også vindkraft, og utvikler nye sol- og vindkraftprosjekter.

Vårt oppdrag er å utvikle mer fornybar energiproduksjon, og dermed understøtte omleggingen til lavutslippssamfunnet. Samtidig skal vi gjøre vårt for at omleggingen skjer med respekt for natur og biomangfold, og bidra til at Norge samtidig når naturmålene.

Hafslund har en sterk tilstedeværelse i regionen med en kraftproduksjon på ca. 4600 GWh vannkraft i 10 kraftverk, og ca. 90 ansatte fordelt på kontorer på Gol og i Hovet.

Videreutvikling av vannkraft

Vi ser at effektbehovet øker fremover, som følge av økt forbruk og større innslag av uregulerbar produksjon fra sol- og vindkraft. Det er derfor gledelig å se at handlingsplanen fremhever økt effektkapasitet i vannkraftproduksjonen (pkt. 10.2.3). Det er et stort potensial for videreutvikling av vannkraften i Hallingdal, først og fremst på effektsiden, men også med noe økt energiproduksjon.

Om flomrisiko

Hallingdalsvassdraget er utsatt for flomrisiko, noe vi blant annet så under ekstremværet «Hans» i august 2023. Vannkraftreguleringene bidrar til å redusere denne risikoen ved å bidra med betydelig flomdemping. Undersøkelser viser at magasinene halverte de økonomiske skadene som følge av «Hans». Vannkraftens betydelige evne til å dempe flommer kunne vært tydeliggjort i planen, for eksempel som et element å vektlegge ved konsesjonssøknader og fremtidige vilkårsrevisjoner, slik det ble gjort i Stortingsmelding om flom og skred (Meld. St. 27 (2023–2024)).

Vi støtter for øvrig pkt. 2.5.3 om å plassere rundballer og utstyr i god avstand fra elver der det er fare for flom.

Innspill til klimaplanen

I klimaplanen står det i pkt 10 om Ny fornybar energi og energieffektivisering. Det er nevnt energieffektivisering og økt lokal produksjon i utviklingen av bygningsmasse, samt økt produksjon av bioenergi. Dette stiller vi oss bak.

Her kunne imidlertid også videreutviklingen av vannkraften vært inkludert. Det produseres ca 4600 GWh vannkraft hvert år i Hallingdal i dag, og det er betydelig muligheter for å øke dette ytterligere, særlig med tanke på å øke effektkapasiteten.

Hafslund Kraft har for tiden flere prosjekter i regionen, som Hemsil 3 på Gol, Frosen i fjellet på grensen mellom Hol og Ål og videreutvikling av Holsanleggene. Videreutvikling av vannkraften kunne vært tatt inn som et element i pkt. 10 i klimaplanen.

Kommunene må legge til rette for økt fornybarproduksjon og si ja til kunnskap

Vi mener planen tydeligere burde reflektere ansvaret kommunen har for å legge til rette for utvikling av ny fornybar energi.

Etter endringene i energiloven og plan- og bygningsloven i 2023 har kommunene fått avgjørende betydning i behandlingen av ny vindkraft. Det er også foreslått tilsvarende lovendring for solkraft. Lokal medbestemmelse er viktig for å sikre økt legitimitet til ny fornybarproduksjon, men med lovendringen følger også et større kommunalt ansvar.

Dette innebærer at kommunene aktivt må arbeide for å identifisere areal som kan brukes til fornybar kraftproduksjon.

Fornybarbransjen ser også etter egnede arealer for ny kraftproduksjon, og fremmer prosjekter. Det er avgjørende at forslag om fornybar kraftproduksjon blir vurdert av kommunene.

Vi har erfaring med at saker blir stoppet før de er konsekvensutredet og at kommunene vedtar nei til vindkraft på prinsipielt grunnlag. Vi mener kommunene bør ha svært sterke grunner til å la være å innhente kunnskap og å gjennomføre konsekvensutredning.

Utbyggingen av ny fornybar energi går for sakte, og lokal motstand mot fornybarprosjekter flere steder i Norge er en av årsakene til dette. Planen bør reflektere kommunenes sentrale rolle i å legge til rette for at klimamålene nås. Det følger ansvar med myndighet.

Vennlig hilsen

Stein Ove Helberg

Kraftverksjef Hallingdal og Valdres

Hafslund Kraft AS

Kommunestyret har behandla sak 78/2024 i møte den 11.09.2024 :

Behandling

Forslag fra Senterpartiet v/ Hege Elisabeth Falck-Andersen:

Tilføre følgende kulepunkt til Kommunedirektørens innstilling:

Synliggjøre forskjellen i klimapåvirkning fra utslipp av naturlige kretsløpskomponenter og fossile kilder, for eksempel ved å trekke ut rene utslipp fra dyrefordøyelse.

Forslag fra Arbeiderpartiet v/ Helene Sagabråten:

Tilleggs punkt:

Kommunestyret ber administrasjonen foreslå tiltak som skal gjennomførast i 2025, og at dette vert lagt inn som tiltak i kommunen sin Handlingsplan for 2025.

Votering:

Det ble votert over innstilling fra hovedutvalgene.
Innstilling vedtatt. Enstemmig.

Det ble votert over forslaget om tilleggspunkt i vedtaket fra Hege Elisabeth Falck-Andersen (Sp).
Forslaget vedtatt. Enstemmig.

Det ble votert over forslaget om tilleggspunkt i vedtaket fra Helene Sagabråten (A).
Forslaget vedtatt. Enstemmig.

Vedtak

Hemsedal kommune sluttar opp om framlegg til «Klimaplan for Hallingdal». Kommunestyret rår regionrådet til å jobbe vidare med å spisse plan og tiltak;

-Identifisere målkonflikhtar

-Konkretisering av tiltak

-Reduser tiltak i høve evne til å gjennomføring

-Prioritere mål og tiltak i høve kost / nytte

- Synliggjøre forskjellen i klimapåvirkning fra utslipp av naturlige kretsløpskomponenter og fossile kilder, for eksempel ved å trekke ut rene utslipp fra dyrefordøyelse

Kommunestyret ber administrasjonen foreslå tiltak som skal gjennomførast i 2025, og at dette vert lagt inn som tiltak i kommunen sin Handlingsplan for 2025.

Regionrådet for Hallingdal
Torpomoen 27
3579 Torpo
Epost: guro@hallingdal.no

Sigdal, 16. september 2024

Angående høring klimaplan for Hallingdal

Det vises til Klimaplan for Hallingdal - Regional plan for klima, natur og klimatilpasning 2024-2028, og Mål for klima, natur og klimatilpassing Hallingdal 2024-2028.

TYR Buskerud ønsker med dette å gi noen innspill på det som er foreslått i forhold til ny klimaplan.

Generelt mener TYR Buskerud at beskrivelse av dagens situasjon i større grad burde beskrevet den lokale situasjonen. Det meste av framstillinger og figurer i Klimaplan for Hallingdal - Regional plan for klima, natur og klimatilpasning 2024-2028, bygger på nasjonale tall. Det er forståelse for at det er krevende å framskaffe disse tallene, men det er viktig at klimaplanen vurderes og tilpasses ut fra lokale forhold.

2/3 av Norges dyrkbare areal er kun egnet til produksjon av grovfôr og beite. For Hallingdal sin del er det sannsynligvis en større andel av arealet som kun er egnet til gras. Videre er det enorme ressurser knyttet til utmark.

Drøvtyggerne, ku, sau og geit, er de eneste som kan utnytte det meste av arealene i Hallingdal. Ut fra et lokalt og nasjonalt syn er det beredskapsmessig viktig å utnytte disse arealene til produksjoner som kan omdanne gras til animalsk protein.

97% av fôret i ammekuproduksjonen er basert på norske ressurser, og 93% av fôret er gras eller beite. Sau er på samme nivå, samt sluttføring på okser og melkeproduksjon også har en høy andel norsk grovfôr i sin rasjon.

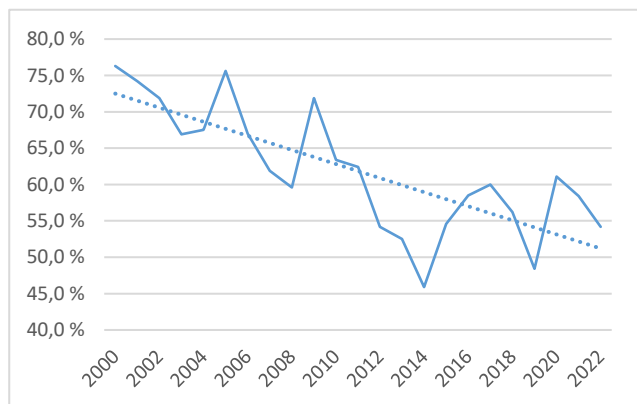
År	Storfe/kalv	Sau/lam	Svin	Kylling
2000	90,2	23,1	94,7	35,2
2001	85,4	24,0	100,2	34,6
2002	85,2	24,6	103,3	38,0
2003	84,8	23,9	105,4	40,5
2004	86,1	25,5	112,9	44,5
2005	86,9	25,4	112,3	47,2
2006	87,2	24,2	115,9	52,9
2007	84,2	22,9	117,4	61,0
2008	86,1	23,7	122,4	73,0
2009	84,5	23,5	123,4	69,2
2010	83,1	23,9	128,5	74,4
2011	81,3	22,9	130,5	73,6
2012	77,7	22,3	131,2	79,3
2013	83,4	22,9	127,2	91,8
2014	78,4	23,6	128,5	93,5
2015	79,3	25,0	134,3	80,3
2016	81,4	24,4	137,4	86,3
2017	84,9	26,8	136,8	89,7
2018	89,0	26,3	136,9	88,9
2019	86,7	23,7	131,9	97,8
2020	85,0	24,2	131,4	97,1
2021	87,4	24,0	134,4	105,9
2022	91,7	23,2	132,9	105,1
2023	90,2	22,1	131,5	107,2
2024 (prognose)	84,8	21,7	128,2	

Figur 1: Tusen tonn produsert kjøtt av ulike produksjoner.

Utviklingen i markedet er at produksjonen av kjøtt fôr drøvtyggere har vært på samme nivå de siste 20 år, mens produksjonen av kjøtt fra kraftfôrkrevende produksjoner er doblet.

Det økte forbruket av kjøtt fra kraftfôrkrevende produksjoner har igjen bidratt til økt behov for import av ingredienser til kraftfôrproduksjonen.

Med unntak av de siste to år har det vært et vedvarende underskudd av storfekjøtt i Norge. Fra 2000 til 2023 ble det importert over 200.000 tonn storfekjøtt. NORSUS/NMBU viser at det er et dobbelt så høyt klimautslipp fra storfekjøtt som er importert, sammenlignet med norsk produksjon.

Figur 2: Andel norske råvarer i kraftfôret

400 kyllingprodusenter produserer like mye kjøtt som 20.000 småfe- og storfeprodusenter. Grovt anslag er ca 1 kyllingprodusent pr kommune i Norge, mens det tilsvarende omkring 50 produsenter av storfekjøtt. Det grovfôrbaserte produksjonene er legitimiteten til norsk landbruk gjennom at det bidrar til landbruk over hele landet, utnytter arealer som ikke er egnet til annet en gras, samt at produksjonene er vesentlige i forhold til målet om økt sjøforsyning og beredskap.

Innspill til klimaplan

TYR Buskerud mener at det beskrivelsen ovenfor må være med i vurderingen når klimaplan for Hallingdal skal behandles. For Hallingdal er disse produksjonene vesentlig, da arealet i hovedsak består av gras.

TYR Buskerud aksepterer de nasjonale kostholdsråd som er foreslått, men anbefaler ikke at dette tas inn som en del av klimaplanen for Hallingdal. Det er viktig at forbruket er tilpasset lokale rassuser, og med dette som utgangspunkt bør klimaplanen i større grad fokusere på viktigheten av lokalmat.

Beitebruk er viktig for kulturlandskap, biologisk mangfold og utvalgte naturtyper. Viktigheten av å opprettholde beitenæringene må beskrives inn i klimaplanen for Hallingdal. Det er avgjørende for landbruket i Hallingdal at de grovfôrbaserte produksjonene opprettholdes, og at det stimuleres til ytterligere bruk av beite både på inn- og utmark. TYR Buskerud ber derfor om at dette tas inn i beskrivelsen om klimavennlig landbruk.

Storfekjøttproduksjon basert på bruk av grovfôr, og beite på inn- og utmark er bærekraftig. TYR Buskerud støtter tiltakene som er foreslått i klimaplanen for Hallingdal, men det bør i tillegg fokuseres på tiltak som styrker utnyttingen av beiteressursene. Bruk av virtuelle gjerder, økt støtte til gjerding og samt tilskudd til vedlikehold av beiter er tiltak som bidrar ytterligere til en bærekraftig produksjon.

Med hilsen

Lasse Stæhr
Leder i TYR Buskerud

Høyringsinnspel til Klimaplan for Hallingdal

Hallingdal 16.9.24

Frå:

- Hemsedal og Gol bonde- og småbrukarlag
- Ål bonde- og småbrukarlag
- Nes bonde- og småbrukarlag
- Hol bonde- og småbrukarlag

Me tykkjer det er svært positivt at de lagar denne planen, og er imponerte over breidda i han og generelt det faglege bakteppet dykkar. Me spør oss likevel om framlegget går djupt nok inn i spørsmålet til at handling i samsvar med dette vil utgjere ein vesentleg skilnad. Me vil peike på at temperaturane stig omtrent kvart einaste år, at meir ekstremvêr kjem og at me alt er i ferd med å passere det globale og nasjonale målet om mindre enn 1,5 grader temperaturauke.

Me meiner ein fornuftig inngang til handlingsplanen er å setje overordna mål, dels for å handtere dei klima- og naturendringane me kjenner til i dag, men endå meir ut frå det planen er lite innom, at mykje av det me truleg har i vente, såleis i form av ekstremvêr-hendingar, sjukdommar på planter, dyr og menneske, og utslepp, jamvel atomutslepp, er me ikkje i stand til å sjå føreåt. Difor eit første punkt omtrent slik:

Klima- og naturforvaltningsmål for kommunane i Hallingdal i perioden 2024-2028 har som mål å forvalte naturen slik at me bidreg til at oppvarminga tek slutt, klimaet stabiliserer seg med ei så moderat oppvarming som råd og naturmangfaldet blir oppretthalde.

For å nå dette må me

- Vise størst mogeleg varsemnd med naturinngrep. Det gjeld inngrep som store bygningar, fritidsbustader, vegar og fabrikk- og alpinanlegg.
- Leggje ei føre var-tenking til grunn
- Prioritere vedlikehald og utbetring framfor store endringar.
- Gå grundig gjennom eigne drifts- og produksjonsmåtar i alt næringsliv med mål om å skjere ned klimautslepp og auke karbonbinding.
- Byggje opp offentleg ekspertise for å gjere fagleg kvalifiserte vurderingar.
- Leggje inngåtte, internasjonale avtalar til grunn, såleis FNs klima-avtale (Paris-avtalen) frå 2015 med tilleggsavtaler og FNs naturavtale inngått i Montreal i 2022.
- Byggje opp kommunal ekspertise på naturforvaltning.

Me som bønder merkar klimakrisa og naturkrisa vel så godt som alle andre. Me er opptekne av at komande generasjonar skal ha det like godt som oss – og det inkluderer moglegheita til å produsere mat på lokale ressursar! Me er budde til å gjere vårt for klimaet, og mange av våre medlemmar er godt i gang med både reduksjon av fossile brensel og binding av karbon på både gamle og nye måtar.

Dei viktigaste seks innspel våre er desse:

- 1 Karbonbinding og økosystemtenester i utmarka får ein enklast ved å leggje til rette for artsrikdom og biodiversitet over og under bakken på størst mogleg areal. Det kan me som bønder og samfunn bidra til med fleire beitedyr med riktig beitetrykk og mindre nedbygging av til dømes hytter og deira infrastruktur.
- 2 Auka karbonbinding på dyrkamarka og i utmarkene får ein også ved hjelp av artsrikdom og biodiversitet over og under bakken. Det kan bli mogleg ved framtidsretta agronomi - gjerne med inspirasjon frå det regenerative landbruket.
- 3 Mindre plastbruk kan ein få ved å tørke graset til høy eller leggje det i silo.
- 4 Landbrukskontora i kommunane bør også av hensyn til klimaet bli sette i stand til å følge opp jordlova §8 (driveplikta) og gjødselvareforskrifta §24. Dette inneber truleg fleire stillingar hjå landbrukskontora.
- 5 Kommunane i Hallingdal bør ikkje ha som mål at bøndene skal bruke ein konkret klimakalkulator som er omstridd, unøyaktig og eigd av private/ideelle aktørar framfor det offentlege.
- 6 Nitrogengjødsling av skog med kunstgjødsel er ikkje ein god ide.

Me vil berre kort koma med nokon innspel til det faglege grunnlaget for planen fyrst, før me kjem med innspel til dei respektive tiltaka i handlingsplanen.

Fagleg bakgrunn for planen

Me vil halde innspela til det faglege grunnlaget for planen kortast mogleg. Men me vil påpeike at produksjon av raudt kjøtt i vår region med store (fjell)beiteareal etter vårt syn ikkje er så gale. Me er imponerte over at de har med litt frå forskingsprosjektet på Dovrefjell som viser tendensen til at beitedyr (raudt kjøtt-produksjon) er med på å binde karbon. Me vil anbefale denne korte artikkelen om de vil ha inn meir om dette: <https://www.nullutslippsgaarden.no/beiting-og-karbonbinding/>. Albedoeffekten er også ein faktor der beitedyr tel positivt. Sistnemnde effekt er ikkje omstridd i fagmiljøa, men er likevel eksplisitt utelaten i gjeldande berekningar frå nasjonale organ. Lyse flater, som snødekt landskap, kastar attende det meste av solstrålene, har høg albedo, medan mørke flater som nake berg, kratt og mørk skog absorberer dei (har låg albedo) og gjer det varmare. Avslutningsvis er metan ein kortliva klimagass samanlikna med CO₂.

Prosjektet «Karbonbinding i fjellandbruket» gjekk i regi av Buskerud bonde- og småbrukarlag 2019–2022. Her stod to økologiske gardar i Gol kommune sentralt. Her vart det stadfesta at det er råd å binde mykje karbon i vår region også på dyrka mark. I korte trekk dreide tiltaka seg om å maksimere grønt plantedekke i løpet av året, mineralsk utbalansering av jorda ved tilføring av til dømes små mengder spesiell kalk og bruk av EM-ferment for å styre mikrobiell aktivitet i jord og møkk frå oksidative til reduktive forhold (små mengder biokol og steinmjøl var òg med under dei ulike utprøvingane.) I tillegg kom ulike teknikkar for kompostering. Prosjektet var utan avansert teknologi på dei respektive gardsbruka men kunnskapsintensivt og med mange jordanalyser.

Faktisk auka karboninnhaldet i jorda på den eine garden tilsvarande eitt tonn CO₂-ekvivalentar per dekar per år. Om ein freidig ekstrapolerar desse tala til dei 69770 dekar med fulldyrka jord i dei seks hallingdalskommunane finn ein at potentialet er å binde **ca 40 prosent av dei direkte utsleppa i Hallingdal berre på innmarka**. (Med utgangspunkt i at dei direkte utsleppa frå hallingdalskommunane i 2022 var 177163 tonn CO₂-ekvivalenter.)

I tillegg kjem karbonbindingspotentialet i utmarka. Og skogen som allereie gjer Hallingdal isolert sett netto karbonnegativt.

Poenget vårt med å trekkje fram dette eksempelet er at bonden og naturen i samspel kan gjere mykje gunstig for klimaet på billige måtar utan ny teknologi. Til gjengjeld krevst ny kunnskap og vilje til å forvalte areala litt annleis enn før.

Etter vårt syn kan det same skje med beiting i våre store utmarker. Beitedyr i høveleg omfang spreier plantefrø, "horvar" grasdekket og gjødsjar jorda, slik at dei stimulerer grasvekst og karbonlagring i jorda.

Handlingsplanen

I det vidare knytar me kommentarar og forslag til dei ulike punkta i den rekkefølga dei har i handlingsplanen.

Delmål 1.2.4 «Tilrettelegge for naturbaserte løsningsar som å unngå nedbygging og bevare økosystem, for å dempe effekter av klimaendringene.» Svært bra. **Etter vår meining inneber dette kraftig oppbremsing i bygging av hytter.** Med vegar, sykkelvegar, opparbeidd og gjerne inngjerda lende rundt hyttene og annan infrastruktur legg hyttebygginga beslag på store areal og fører til store klimautslepp. Beitearealet blir redusert, og ofte blir utmarksbeiting uråd. Beitedyr, både husdyr og ville dyr, må ha ro til å beite og beite i familie eller flokk. Me meiner at hyttebygginga må reduserast mykje. Det kan skje med forbod i område der naturen bør skånast og/eller beiting er eller kan bli aktuelt. Eit anna tiltak i kombinasjon med dette er grunnareal-grenser for nye hytter og tilbygg på hytter ut frå tanken om at hytter skal vere fritidsstader og ikkje sekundærbustader.

Nytt punkt 2.2.8

Me er positive til punkt 2.4.8 «Innføre en bedre returordning for landbruksplast» Samtidig vil me påpeike at å redusere bruken av landbruksplast er endå meir virkningsfullt. Siloanlegg eller høytørker vil minske behovet for plast. Høytørker eliminerar avrenningsfare og fordrar ikkje klimafiendtleg betong i same grad som siloar, så høytørker er særleg bra etter vår meining.

Derfor vil me foreslå eitt nytt punkt 2.2.8 under Delmål 2 Redusere avfallsmengden:

«Kommunene jobbar for å redusere mengda landbruksplast brukt ved å stimulere landbruket til å benytte eksisterande tilskuddsordningar til plansilo og høytørker. Kommunane bidreg ytterlegare til finansiering av høytørker med egne midler».

Nytt punkt 3.1.6

Me vil gjerne koma med eit tillegg under kapittel 3. «GRØNNE ANSKAFFELSER, INNOVASJON OG FORBRUK», utan å ha fasiten på kor det skal plasserast. Det handlar om at me ynskjer kommunale institusjonar i større grad enn no skal kjøpe lokalprodusert mat. Det finst svært klimavennlege småskala grønnsaksprodusentar i fleire kommunar i Hallingdal. Kjøtt og mjølkeprodukt er det flust av. Kort transportveg, beredskap og lokal verdiskaping får ein på kjøpet. Ei formulering kunne vera eit **nytt punkt 3.1.6: «invitere lokale matprodusentar til dialog om innkjøp av mat til bruk i kommunen sine institusjonar, særleg i sesong.»**

Kapittel 4 Jordbruk

Me er svært glade for delmål 8 «... stimulerer for mer karbonbinding i jorda». Som vist i innleiinga vår meiner me det er store moglegheiter for dette både på dyrkamark og i utmark. Som undertittel til ein figur med tal på side 27 i hovudplanen står: "For klimaet sin del, er den største vinningen innen jordbruk at forbrukerne spiser mer klimavennlig og kaster mindre mat." Dessverre er det ikkje vist til kjelder for tala, og karbonlagring i jorda er ikkje med i figuren. Truleg kan karbonlagring bli ei større vinning for klimaet enn omlagt kosthald og redusert sløsing.

Stryke 4.1.1 Utrulling av klimakalkulator

Me anerkjenner at klimakalkulatoren blir brukt med dei beste intensjonar. Og tykkjer ideen er god. Problemet slik me ser det er at kalkulatoren ikkje er god nok enno(, samt at den trass ganske stor forankring ikkje har full tilslutning frå heile landbruksnæringa).

Til dømes er det eksempel på at den gir til svar at det er meir klimavennleg at storfe står i fjøset om sommaren og et mykje kraftfôr og rundball framfor å gå på utmarksbeite.

(Selskapet som eig kalkulatoren hevdar eit samla norsk landbruk står bak, men det stemmer ikkje etter vårt syn: Den er kontroversiell og mellom anna Norsk Bonde- og Småbrukarlag har stilt seg kritiske.

Altså foreslår me å stryke 4.1.1 Utrulling av klimakalkulator

Utvide delmål 4.2.1

Den eksisterande formuleringa «Stimulere til mer utmarksbeiting, også for å bevare kulturlandskap» er svært positivt. Me tykkjer ein kan synleggjere at dette også er karbonbinding, så me foreslår å endre punktet til det følgande:

«Stimulere til meir utmarksbeiting. Med formål å betre dyrevelferd, kutte utslepp frå maskinell hausting av fôr, bevare kulturlandskap, oppretthalde biologisk mangfald og auke karbonbindingen»

Nytt delmål 4.2.3 – gjerder

Det er somme tersklar bønder har for å drive utmarksbeiting. Ein av dei er konflikter med hytter og ferdsele derifrå, som me har vore innom er negativt for klimaet uansett. Ein annan er at gjerdene til stølsvollane til mindre aktive bruk ofte er i dårleg forfatning. Dyr kan skade seg på desse og det blir ofte konflikt ved at eigar/drivar av slåttemark på innsida ikkje ser seg tjent med å vedlikehalde gjerdene. Både gjerdelov og dyrevelferdslov krev at gjerde er i god stand om det ikkje skal fjernast. Difor meiner me at eit vesentleg bidrag til auke omfanget av beiting i utmark er at kommunane set i verk ein omfattande kampanje for å kartleggje og følge opp for dårlege gjerdene. Det har vore liknande framstøyt tidlegare, men truleg grunna for få ressursar har det ikkje ført tilstrekkeleg fram etter vårt syn.

Difor foreslår me følgande **nytt punkt 4.2.3:**

«For å senke terskelen for auka utmarksbeiting skal kommunane løyve tilstrekkelege midlar til å setje i verk kraftfull og langvarig kampanje ovanfor alle grunneigarar for at gjerdene mot utmark blir fjerna eller sett i stand.»

Nytt punkt 4.3.5 kompetanseheving

Med bakgrunn i mellom anna våre gode erfaringar frå karbonbindingsprosjektet nemnt ovanfor foreslår me dette punktet:

«Orienter seg om metodar frå det regenerative landbruket for biologisk karbonbinding i dyrka mark.»

Nytt punkt 4.3.6 -kompostering

Dei fleste gardar, om dei har husdyr eller ikkje, har noko organisk «avfall», eller beint ut gjødsel. Om dei har husdyr på talle kan det bli mykje, om ikkje er det alltid noko fôr som ikkje blir ete etc. Mange bønder også i Hallingdal køyrer dette til skogs eller grev det ned. Dersom det dreier seg om talle eller tørr møkk er dette klart brot med «Forskrift om gjødselvarer» §24. Når det så blir brote ned blir det frigjort klimagassar og om mengdene er store nok blir det lokale forureingsproblem. Løysinga på dette er etter vårt syn kompostering som kan skje på dei respektive gardsbruka, i all hovudsak er det mogleg utan nyinvestering i utstyr. Ved kompostering unngår mykje av utsleppa og får tilført verdifull mikrobiologi til jorda slik at jorda i mange tilfelle kan binde endå meir karbon i tillegg til å lagre det som vart tilført i komposten.

Difor foreslår me nytt punkt 4.3.6:

«Oppfordre alle bønder med vesentlege mengder talle, forrester o.l. til å kompostere dette for bruk på eng eller eventuelt i open åker. Informere breidt om forbodet mot å dumpe dette jf. «Forskrift om gjødselvarer» §24. Kommunane må syte for at landbrukskontora får ressursar til dette.»

Nytt punkt 4.3.7 - Oppfølging av driveplikta §8 i jordlova

Me kjenner til at det er noko areal fleire stader i Hallingdal som blir drive på den måten at grunneigaren står som drivar og søker tilskot, men «gir bort» graset på rot utan å drive jorda sjølv. Ulempa med denne praksisen er at det ikkje blir investert i denne jorda verken drenering eller andre ting som kunne vera gunstig for klimaet. Ein annan ting me høyrer mykje om er at det ved meir ordinære leigeforhold ikkje blir skrive kontraktar slik lova krev. Sistnemnde sjølv om drivaren av jorda søker om produksjonstilskot og får dette. Same ulempe kan oppstå då, den som leiger jorda driv ho ikkje agronomisk eller klimamessig gunstig sidan ho eller han kan miste jorda når som helst. Me meiner landbrukskontora i kommunane er fullt ut kompetente til å minimere desse problema om dei får ressursar til det. Dei har PT-søknader og kartverk og har jordlova som heimel. Forslag til nytt punkt 4.3.6

«Landbrukskontora i Hallingdal set i verk dei tiltaka (gjerne i felleskap) som fører til at: All fulldyrka jord som ikkje blir drive av eigaren sjølv til ei kvar tid er leigd bort med skriftleg avtale i minst 10 år om gongen utan høve for eigaren til å seie ho opp – nøyaktig i tråd med §8 i jordlova. Kommunane må syte for at landbrukskontora får ressursar til dette»

Delmål 7

Nytt punkt 4.7.4

Det er ein del pukkproduksjon/steinknusing i Hallingdal. Om ein får skilt ut og samla opp finstoffet (steinmjøl) er dette ypperleg å tilsetje husdyrgjødsel i kombinasjon med biokol. Særleg i lag med EM-ferment gir dette eit godt grunnlag for mikrolivet i jorda, mikrolivet i jorda kan ta til seg mye sukker frå fotosyntesa (og dermed binde karbon) når forhalda blir lagt til rette for det. I tillegg blir det vesentleg lågare tap til atmosfæren frå møkka (vond lukt).

Så me foreslår eit nytt punkt 4.7.4 med same ansvarlege og involvering som punkt 4.7.3:

«Vurdere bruk av steinmjøl»

Nytt punkt 4.7.5 - drift av bratt areal

Det er mykje areal i Hallingdal som er noko bratt, mykje av dette arealet er i ferd med å gro att og ein del av det som er i bruk er sterkt påverka av tunge maskiner som gir jordpakking. Det bør fokuserast på bruk av lettare utstyr slik at mykje av dette arealet kan brukast. På mykje av desse areala er det aktuelt med artsrik varig eng som blir stelt slik at den beheld artsmangfoldet og gir bra avlingar ut fra forutsetningane.

-Slike areal vil vera veldig positive for insekt og bidreg til eit stort mangfald.

-Slike areal kan ha mykje jordbuande sopp av mange slag og det er soppen som er den store karbonlagreren.

-Slike areal har gjerne eit høgt humusinnhald, er eit godt karbonlager og det er i stand til å ta imot og halde på vann nokon dagar når det er mykje regn. 1 % humus kan ta opp og lagre 10 mm nedbør i ei veke.

Med dette som bakgrunn vil me foreslå;

eit nytt punkt 4.7.5:

«Kommunene støttar drift av bratte areal i tillegg til dei moglegheiter som er i RMP og delvis i SMIL- midlane.

Nytt punkt 4.7.6 – meir grønt plantedekke

Me meiner at det i det heile bør fokuserast på eng som varer i fleire år. All jordbearbeiding medfører tap av karbon fra jorda til luft og ein ser at noko av arealet blir pløgd om hausten og ligg bart utover våren og det er jo ikkje fotosyntese på areal utan grønt plantedekke.

Med dette som bakgrunn vil me foreslå;

eit nytt punkt 4.7.6:

«Fokusere på å ha grønt plantedekke størst mogleg del av året. Det inneber å unngå haustpløying og ta sikte på å få langvarig eng ved å skjøtte den bra.»

Stryke punkt 5.25

I punkt 5.2.5 heiter det «Nitrogensgjødsle skog for å øke opptak av CO₂ i slutten av omløpet til en bestand.» Me foreslår å stryke dette ut frå eit føre var-prinsipp. I landbruket er ein allereie klar over faren for N-lekkasje og negative konsekvensar for m.a. Oslofjorden. Så sjølv om det aukar karboninnbindinga i tømmerstokken å tilføre kunstgjødsel frå helikopter, er me kritiske til netto klimaeffekt ved dette tiltaket - om ein anlegg eit heilheitssyn. Me vil minne om at me ikkje berre står ovanfor ei klimakrise, men også ei naturkrise.

Under Hovedmål 7 delmål 3 heiter det

«Hallingdal bevarer naturen og landskapet på en måte som gjør at kommende generasjoner får like stor nytte og glede av det som vi gjør i dag»

Dette stiller me oss bak, men vil påpeike at tiltaka lista opp under er avbøtande tiltak, som står i fare for å bli stempla som grønvasking. Me meiner at berre stopp i hytteutbygginga vil nå det prisverdige målet. Målet og verkemidla i dette delmålet heng ikkje saman etter vårt syn.

Hovedmål 8 BÆREKRAFTIG AREALFORVALTNING

Under dette kapittelet er det mykje bra som me stiller oss bak, det manglar berre ein ting: å involvere landbruket.

Så me foreslår eitt ekstra hovudmål:

«8. Ivaretek landbrukets og beitedyras behov ved å aktivt involvere landbruket.»

Nytt punkt 8.1.15

«Involvere landbruket og vektlegge omsynet til beitedyras behov ved planlegging av nye byggeområder»

Til slutt har me eit forslag som kan forankre klimaarbeidet i landbruket og gje gratis PR til samarbeidet mellom forvaltninga og landbruket i klimasarbeidet.

Forslag nytt punkt 11.2.8

«Kvart år heidre ein aktør i landbruket i Hallingdal som har gjort ein stor innsats for karbonbinding og/eller klimatilpassing på sin gard eller i sitt lokalsamfunn.»

Dette eksempelvis i form av ein symbolsk pris med ein fengande tittel ala: «Årets klimabonde i Hallingdal» eller liknande. Landbrukskontora i fellesskap kan tildele den etter å ha fått forslag frå faglag.

Med venleg helsing

Hemsedal og Gol bonde- og småbrukarlag ved Kjell Borge og Embrik Rudningen
Ål bonde- og småbrukarlag ved Ola Håkon Rudningen og Olav Randen
Nes bonde- og småbrukarlag ved Linda Sofie Øye
Hol bonde- og småbrukarlag ved Nora Fjeldkåsa

Regionrådet for Hallingdal
Torget 1
3570 ÅL
Norge

Vår saksbehandler
Ole Andreas Lilloe-Olsen
32 10 99 52

Vår dato
22.08.2024
Deres dato

Vår referanse
19/00375-19
Deres referanse

Høring regional plan for klima, natur og klimatilpasning 2024 – 2028

Bondelagene i Hallingdal har fått utkast til planen på høring og vil komme med noen foreløpige synspunkter i en felles uttale.

Bondelagene i Hallingdal synes det er positivt at Hallingdalskommunene på denne måten tar tak i to av vår tids største utfordringer; klimakrisen og naturkrisen.

Bondelagene i Hallingdal er også positive til at landbruket tas på alvor og er viet egne kapitler i planen.

Vi vil i våre merknader konsentrere oss om det generelle og kapitlene som omhandler jordbruk og skogbruk. Siden vi ble invitert til også å ta med småting og språklige rettelser i uttalen vil vi så vidt berøre det på slutten av høringen.

Forordet.

Vi kan slutte oss til alle de punktene Regionrådsordfører Solveig Vestenfor i Hallingdal tar opp i forordet.

Generell del

C. Naturutfordringer

Bondelagene mener ordet bruken av ordet villmark definert som arealer uten menneskelig inngrep eller aktivitet fort kan gi et galt inntrykk. Mange av naturutfordringene i Hallingdal skyldes snarere mangel på menneskelig aktivitet enn fravær av. Gjengroing og mangel av beitedyr er en større trussel mot naturen og det biologiske mangfoldet i Hallingdal enn en ny traktorvei.

Gjengroing på grunn av redusert bruk av naturen er et stort problem både for biologisk mangfold og klima. Allerede i 1980 var bare 15 % av naturbeitemarka og naturengene vi hadde i 1960 intakt (Jon Bjarne Jordal – Miljøfaglig Utredning). Siden den gang har utviklingen bare eskalert og vi har dessverre ikke oppdaterte tall. Samtidig har vi aldri hatt mer skog, større stående biologisk masse og større tilvekst enn nå. «Villmarka» var med andre ord i større grad utsatt for menneskelig påvirkning i tidligere tider med et betydelig større mangfold enn i dag, men det var ikke i form av teknisk infrastruktur, men bruk som beiteområder og i form av direkte høsting til mat, ved og eget virke.

I perioder var det rovdrift på naturen med uttak av trevirke til kull i gruvevirksomhet og annen industriell tilvirkning,

Gunilla Olson ved NTNU har påpekt at årsaken til at bjørkebeltet gror igjen i første rekke (99 %) skyldes endret arealbruk og manglende beiting – ikke klimaendringer.

Norge er unikt som beiteland. 400 ganger så mye beitemarkssopp som på kontinentet skyldes langvarig bruk. Mange arter blir borte når beiting opphører.

Bondelagets Servicekontor AS

Norges Bondelag

Mange rødlistede arter er knyttet til beite og englandskapet. Av sommerfuglene er som eksempel 58 % av artene knyttet til disse naturtypene. (Anders Bryn – NIJOS)

2. Sirkulær økonomi

Mennesket er en del av sirkelen og må i større grad inn i sirkelen. Landbruket er positive til å bruke mer matavfall i dyrfôr og til å bruke mer kloakk og urin i gjødselprodukter hvis sikkerheten og de helsemessige utfordringene blir løst på en tilfredsstillende måte.

4. Klimavennlig jordbruk

Hovedmål

Vi er spent på hva man vil komme ut med konkret når det gjelder reduksjon i utslipp av klimagasser tilsvarende XX tonn CO₂-ekvivalenter. Samtidig vil vi påpeke at bruken av ekvivalenter er omstridt i næringen og våre fagmiljøer og dermed også ute blant aktive brukere. Det er stor forskjell på de ulike livsløpene for karbon som bindes i CO₂ og blir i atmosfæren i over 200 år og for eksempel metan der livsløpet anslås å være 12 år i snitt. Reduksjon av metan kan derfor gi rask gevinst, men løser ikke på samme måte de langsiktige utfordringene.

Bondelaget vil peke på at landbruket er en del av løsningen snarere enn problemet i klimakampen. Vi savner mål om bidrag fra jordbruket i energiproduksjon og jordbruket som mottaker av ressurser på avveie.

Når det gjelder lokale tiltak for å bidra til at bønder kan redusere sine klimagassutslipp vil vi konkret peke på tiltak som stimulerer til bruk av klimakalkulatoren. Noen kommuner har innført kommunal støtte eller har krav om bruk av klimakalkulator i forbindelse med annen støtte.

Dagens situasjon

Vi mener det er misvisende å vise til statistikken til Oort og Andrew og Poor og Niemecek i høringsnotatet. De viser til internasjonale forhold. Vi vet at forholdene varierer mye fra land til land og norske kyr slipper ut ca. 1/3 av de klimagassene man operer med internasjonalt. For hvert kilo melk som produseres i Norge slippes det ut 1 CO₂-ekvivalent. Det globale snittet er 2,6 – og flere land operer med tall på over 4 (professor i drøvtyggerfysiologi og ernæring ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet på Ås, Harald Volden.)

Bondelaget vil hevde at melkeproduksjon basert på mye beitebruk i Hallingdal vil komme enda gunstigere ut.

5. Skogbruk

Bondelaget vil ønske at tiltak i skogen som øker opptak og binding av karbon som for eksempel ungskogpleie og nyplanting bør med. Vi ber om at alle tiltak i skog som er godkjent å bidra positivt i klimaregnskap i henhold til LULUCF (Land-Use, Land-Use Change and Forestry)-avtalen må regnes med. Her viser vi også til at det pågår forhandlinger om endringer av forskriften.

Språk og grammatikk og andre feil (hvis av interesse 😊)

Anglismer

Utfordringer kan ikke adresseres. Å adressere på norsk er å forsyne noe med noens adresse. I muntlig kan det brukes som en oversettelse av engelsk om å henvende seg til, men altså ikke adressere et problem. Slik feil språkbruk kan skape støy for budskapet.

Feil bruk av terminologi

Under E. Overordnede mål

Målet om «Vi reduserer forbruket av energi og produserer mer fornybar energi.»

Alle skjønner hva som menes, men energiforbruk er en naturvitenskapelig selvmotsigelse og nullitet. Energi kan ikke forbrukes (Termodynamikkens 1.lov). Energiressurser kan forbrukes (olje, gass osv.), mens energi brukes. Bør luke ut slike åpenbare feil.

Med hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Torgeir Jorde (Ål Bondelag)

Arne Smøttebråten (Hemsedal Bondelag)

Magne Øynebråten (Gol Bondelag) Endre Rustand (Nes og Flå Bondelag)
Ole Øvrejorde (Hol Bondelag)

Ang høyring Klimaplan for Hallingdal

Frå agronom Vemund Havardsgard, agronom Lars Eivind Haugo og sauebonde og politikar (frp)
Liv Torunn Gullstein Torpe (tre engasjerte bønder)

Me visar til Klimaplan for Hallingdal - Regional plan for klima, natur og klimatilpassning 2024-2028, og mål for klima, natur og klimatilpassing Hallingdal 2024-2028.

Me ynskjer med dette å gje nokre innspel på det som er foreslått i forhold til ny klimaplan.

Planen framstår som noko sjølvmotseiande, kor tiltak kvar for seg verkar fornuftige, men sett i samanheng så virka argumenta mot kvarandre.

Dermed manglar planen ein logisk heilheit, og mangelfull på kunnskap om Co2- kretsløpet.

Viser til punkt om globalt avfallsmengde side 16 under Dagens situasjon. Der sakna med eit kulepunkt om kortreist mat, varer og tenester.

Ang renovasjon og rundballeplast, s 17, Nasjonale mål. Før vart rundballeplasten henta vederlagsfritt før, dvs vart dekkja av miljøavgifta. Me betalar fortsatt miljøavgift, men den blir ikkje lengre henta. No må kvar enkelt bonde køyre denne i Kleivi. Dette gir store klimafotavtrykk då kvar enkelt bonde må køyre kvart sitt lass opp for Gjennvinning. Å få att ordninga med henting, hadde tatt nedatt dette klimafotavtrykket betraktelig.

Dersom kommuna ynskjer fossilfrie kjøretøy og maskinar, må straumprisane til alle, inkludert næringslivet, låsast på eit lågt nivå.

Under punktet Hvor skal vi, på same side; her vil me gjerne få inn noko om produsentane. Dei produkta som blir laga i dag, har innebygd levetid (garanti-tida), Herunder også dette med å sjå verdien i gamle driftsbygningar, både driftsmessig og klimamessig. Legge meir til rette for at det skal løne seg å ruste opp, oppgradere og sette istand istaden for å rive og bygge nytt. Det same gjeld også for reiskap og maskiner.

Heretter kjem henvisningane nummerert og teikna inn i klimaplanen.

- 1) Her er det fare for utestenging av lokale entreprenørar og handverkarar, då desse ikkje alltid kan klare Euro 6- utslippskrav.
- 2) Balansert foring er kraftfôr med metanhemmarar, og ressurseffektiv fôring er kraftfôr laga på importerte råvarer som gir rask vekt, og såleis færre individ for same totale kjøttvekta. Det betyr då at dyra må stå inne i fjøs, og ikkje kan gå ute på beite. Det er nok veksteffektivt, men gjer dårleg dyrevelferd og dyrehelse. Større smittepress, mindre trivsel. Større transport for fôr og gjødsel der sistnemnde vil medføre større problem jf ny gjødselsforskrift. Beitebruken går ned, det biologiske mangfaldet i beiteområde vil endre seg raskt. Dette vil medføre tap av raudlisteartar og viktige naturtyper, for ikkje å snakke om dyr og insektar som lever av dette biologiske mangfaldet. Me veit at gras som blir beita og som då må vekse oppatt, bind Co2, mens gras som står ubrukt gir utslepp av Co2 og metangassar når det røtnar. Ein kan berre sjå innanfor som mattilsynet har sett opp i Nordfjella. Der har det på få år blitt eit villnis av vekstar me helst ikkje vil sjå i fjellheimen vår, som feks små busker, geitrams (som eigentleg ikkje høyrer heime i høgjellet), tistlar, brennesle, og anna ugras. Står dette lenge nok, kjem lauvvekstane for fullt. Det tek 100 år for å få eit riktig godt og mangfaldig beite, men berre få år å øydelegge det att.
- 3) Hallingdal er mest egna til å drive grasproduksjon, effektivt beitebruk og har potensiale for eit langt større beitebruk i utmarka/ fjella våre. Dette føreset at me fortsatt kan drive med kjøtt og mjølkeproduksjon. Me må passe på at me ikkje kveler landbruket med alt for mykje byråkrati, påbod og krav. Då blir bygdene våre utan lys i alle glas. Me saknar ei utrekning som tek med karbonbinding av beitebruk og slåttemark når det gjeld ammekyr men også mjølkekyr og småfe. Då ville tala på Co2 vs kjøtt sett annleis ut. Flå gir eit godt bilete på korleis resten av Hallingdal kan komma til å sjå ut, dersom bøndene sluttar med produksjonsdyr. Å køyre

gjennom Hallingdal om feks 20 år, vil bli berre skog og elv. Borte er gardsbruk og levande landbruk. Turismen vil då også sakte bli borte då.

- 4) Dette med “balansert fôring og effektiv fôring”, samt beitebruk er igjen argumenter som knusar kvarandre. Optimalisering av karbonopptak og -lagring er større ved bruk av grovfôr og beitebruk, enn ved “balansert og effektiv fôring”.
- 5) Fornying av eng: her ser me på dette med både direktesåing kontra pløying. Det er mykje meir tid- og ressurskrevjande prossess å legge om, enn å heller pløye og drive effektiv jordbearbeiding. Utstyr for dirketesåing er dyrt, i tillegg må ein sprøyte ned glyfosat (Roundup) svi ned, eller beite ned slåtteenga fyst. Varige enger som vert ivareteken på rett måte, har ei stor og god rotmasse og aktivt mikroliv som bind karbon (viser til prosjektet karbonbinding i fjell-landbruket).
- 6) Ny forskrift om gjødsling er på veg. Den vil avgrense bruk av både husdyr- og mineralgjødsel.
- 7) Kven skal betale? Dette vil sette ein stopper for alle mindre aktørar, samt fart på strukturutviklinga. Det er pr i dag tre gonger så dyrt med nye maskinar som er meir klimavennlege enn dagens tradisjonelle maskinar. Det er ikkje mange som står i kø for å overta desse små bruka. Då blir det mindre pleie av både kulturlandskapet, beitemarker og slåtte-enger. Levande landbruk i bygdene blir då ein sagablott.
- 8) Dette vil ikkje optimalisere jorda si evne til å lagre karbon. Samme med små bratte areal, gamle jorder og liknande. Dei blir for ressurskrevjande å dyrke/ halde ved like, i forhold til å legge brakk og kjøpe fôr frå andre plassar, noko som vil medføre meir transport.

Med helsing

Lars Eivind Haugo, Vemund Havardsgard og Liv Torunn Gullstein Torpe.

Vedlegg: Bilder frå klimaplan. Men kjem i eigen epost.

Bærekraft Hallingdal v/ Annette Flaten

Prosjektleder Klimasmart sirkulærøkonomi i Hallingdal og Viken
Torpomoen 27
3579 Torpo

Regionrådet for Hallingdal

Torpomoen 27
3579 Torpo

Att: Guro F. Veslehaug

INNSPILL TIL HØRINGSVERSJONEN AV KLIMAPLAN FOR HALLINGDAL**2. Sirkulær økonomi**

- Forslag til endring av overskrift for punkt 2 fra Sirkulær økonomi til **gjenbruk, kildesortering og materialgjenvinning.**

Sirkulærøkonomi er et økonomisk system som fokuserer på å minimere avfall, gjenbruke ressurser og utnytte materialer mest mulig effektivt. Sirkulær økonomi er et verktøy for å nå klimamålene, og bør derfor innarbeides i alle de 10 temaområdene, og ikke stå isolert som ett temaområde. I tillegg er begrepet relativt nytt for mange. Under punktet nevnes flere mål som omhandler gjenbruk, kildesortering og materialgjenvinning, og dette foreslås derfor som dekkende begreper i overskriften.

- 2. Sirkulær økonomi (s. 15) forslag om endring av ordlyd, for å konkretisere målene og stimulere til samarbeid:

Kommunene i Hallingdal:

~~1. løser lokalsamfunnets behov innen avfallshåndtering på en best mulig økonomisk, ressurs- og miljømessig måte~~

1. skal gjennom en effektiv renovasjonstjeneste, arbeide aktivt for at det blir enklere for innbyggere, fritidsinnbyggere og næringsliv å kildesortere

~~2. øker kompetansen om sirkulær økonomi~~

2. skal, sammen med innbyggerne, næringslivet og frivilligheten, legge til rette for møteplasser for kunnskapsdeling og samarbeid om sirkulære løsninger

~~3. stimulere til at innbyggere og næringsliv i hallingdal reduserer avfallsmengden~~

~~4. tilrettelegger for og øker gjenbruk~~

Forslag om å erstatte punkt 3 og 4 med:

3. skal, i samarbeid med næringslivet og frivilligheten, legge til rette for økt reparasjon, ombruk og delingsøkonomi for å sikre ansvarlig forbruk og avfallsreduksjon i Hallingdalssamfunnet.

5. tilrettelegger for og øker graden av kildesortering

6. begrenser forsøpling

Med vennlig hilsen

Annette Flaten

Prosjektleder Klimasmart Sirkulærøkonomi i Hallingdal og Viken

Høringsinnspill til

KLIMAPLAN FOR HALLINGDAL 2024-2028

Alveva Hohler, Hol Venstre

Planen er gjennomtenkt og altomfattende. Det er gjort et solid arbeid som fortjener all ros. Mine kommentarer er rent flisespikkeri.

1. KLIMATILPASNING

I overskriften til delmål 1, står det at man skal sikre trygge flomveier. Med klimaendringer vil flomveier kunne endre seg og gi konsekvenser for områder man ikke hadde vurdert. Dette er det viktig å følge med på. Burde dette være et eget tilleggspunkt?

Tilleggsforslag 1:

Pt.1.1.3

VURDERE, OM UTBYGGING ENDRER VANNETS VEIER OVER ELLER UNDER BAKKEN, OG EVENTUELLE KONSEKVENSER

2. SIRKULÆRØKONOMI

At man ikke kjøper nyt vil kunne utfordre nødvendige næringsaktører i dalen. Det kan også være økonomisk utfordrende å skape næring av gjenbruk. Kan det være viktig å støtte og tilrettelegge for, eller premiere endringer i eksisterende næringer eller ny næring som satser på gjenbruk?

Fremtiden vil antagelig være å ta vare på det man har. Kan skolene bidra til dette?

Tilleggsforslag 1

2.2.8 STØTTE BEDRIFTER MED GODE IDEER FOR MER DIREKTE GJENBRUK, SOM REPARASJON, UTLÅN, FELLESEIE MM.

Tilleggsforslag 2

2.2.9 BRUKE SKOLENS FORMINGSFAG TIL Å UNDERVISE OM REPARASJON OG GJENBRUK. TILRETTELEGGE FOR DETTE MED FOR EKSEMPEL TILGANG TIL VERKSTEDER.

Vi er opptatt av å holde en viss kontroll på at varer produseres etisk, selv om de produseres i andre land. Det samme bør gjelde for avfall som sendes ut av landet. Klær bør ikke bli kastet i hauger i ørken, plast og papir bør faktisk gjenbrukes. Om det ikke

finnes tilstrekkelig gode svar, bør vi selv ta ansvaret og eventuelt fortsette å brenne det, la noe bli gjødsel lokalt eller finne lokale gjenbruksordninger.

Endringsforslag 1

2.3.1 VÆRE PÅDRIVERE FOR AT MEST MULIG AV AVFALLET BLIR GJENBRUKT. Tillegg: KONTROLLERE AT LOKALT AVFALL SOM SENDES UT AV KOMMUNEN FAKTISK GJENBRUKES PÅ ENN GOD MÅTE.

4. JORDBRUK

Med klimaendringer kan tørke også bli en utfordring i enkelte år i tillegg til økt nedbør.

Endringsforslag 1

4.3.1 HA FOKUS PÅ SMART GJØDSELBRUK OG GOD DINERING. Tillegg: OG TILSTREKKELIG MED VANNINGSMULIGHETER FOR TØRRE ÅR

Når vi beregner Norges CO2 utslipp, beregner vi normalt bare det som slippes ut her i landet. Men produksjonen av landbruksmaskiner er også kilde til store utslipp. Å bevege seg i retning av felles landbruksmaskiner kan også være en tanke.

Tilleggsforslag 1:

4.4.2 TILRETTELEGGE FOR FELLES LANDBRUKSMASKINER

I Hallingdal er ikke monokultur av de store utfordringene for biomangfold. Likevel er det viktig å ha i tankene, at jordbruk med fordel kan planlegges slik at også biologisk mangfold blir tatt mer hensyn til. Man kan for eksempel tenke mer over om det er mulig å bruke areal på oppgaver som er tilpasset arealets beste bruk. Det kan gjøre driften på gårdene mer mangfoldig. Man kan kombinere dyrehold og grønsaksproduksjon på en komplimenterende måte. Man kan også utnytte variasjonen mellom naboer bedre. Jeg savner derfor et delmålspunkt som for eksempel kunne hete:

Tilleggsforslag 2

DELMÅL 9.

ET MANGFOLDIG JORDBRUK TILPASSET BIOLOGISK VARIASJON

4.9.1 OPPMUNTRE TIL MER VARIERT BRUK AV AREAL OG SAMARBEID FOR SIRKULÆRØKONOMI INNENFOR GÅRDER ELLER OMRÅDER

5. SKOGBRUK

Oups. Her har det sneket seg inn en setning: «Det er derfor konkludert med at det ikke er grunnlag for vern av Norsk skog.» s.31. Planen skal handle om klimatilpasning også, og det er biologisk mangfold i gammelskog som er viktig å verne, selv om produktiv skog bør utnyttes. Etter hvert kan det komme dit at vi må restaurere skog for å redde mangfoldet. Kanskje vi også må skape trasser som biologisk mangfold kan bevege seg i når klimaet endrer seg. Det vil si om økosystemer blir tvunget nordover på grunn av temperaturendringer. Under pk.5.1 2 står det riktignok:

TA VARE PÅ GAMMELSKOG/NATURSKOG

Jeg savner likevel et delmål

Tilleggsforslag 1

TILRETTELEGGE FOR Å VERNE VERDIFULL SKOG MED HØYT BIOLOGISK MANGFOLD

Ugjennomtenkt felthogst kan skape nye traseer for skred. Med endrede værforhold kan endringer som tidligere var trygge skape nye farer. Vind kan også skape utfordringer som skog på rett sted kan bremse. Å vurdere regulering av hogst der det kan være fare for skred er kanskje litt for defensivt? Punktet kunne kanskje endres

Endringsforslag 1

Pt. 5.2.9. VURDERE REGULERING AV HOGST DER DET KAN VÆRE FARE FOR SKRED.

Til: UTREDE MULIG ØKT RISIKO FOR SKRED OG VINDFORSTEKENDE EFFEKT FØR HOGST.

Det burde kanskje vært et punkt til? Med klimaendringer vil vann og vind kunne endre sin dominerende retning, og områder hvor det tidligere var uproblematisk å hugge, kan forsterke endringene.

Tilleggsforslag 2

5.2.10 VURDERE FARE FOR ØKT EROSJON ELLER VIND ELLER ENDRING AV VANNVEIER, FØR HOGST

6. GRØNN NÆRINGSUTVIKLING OG REISEMÅL

Tilrettelegging for gjenbruk lokalt, før ting havner hos renovasjonsaktører er et tiltak næringsaktører også kan satse mer på om det ikke er for komplisert.

Tilleggsforslag 1

6.4.3 GJØRE DET ENKLERE MED GJENBRUK NÆRINGER IMELLOM, OPPRETTE ET EGET KNUTEPUNKT, KANSKJE EN NETTSIDE HVOR LOKALE NÆRING KAN FORMIDDLE SALG

AV MATERIALER OG GJENSTANDER DE IKKE LENGER TRENGER, FOR EKSEMPEL MØBLER, BYGGEMATERIALER ELLER VERKTØY.

Men for alt jeg vet finnes dette allerede.

7. BYGG, ANLEGG OG EIENDOM

I pkt. 7.2.3 står det,

TILRETTELEGGE FOR LEILIGHETER FOR ELDRE, FRIGJØRE BOLIGER. Det er viktig, man vil kunne trenge færre nye boliger og kan redusere antall m2 oppvarmet flate. Men det vil også kunne korte ned reisevei for helsepersonell.

Endringsforslag 1

Pkt.7.2.3 TILRETTELEGGE FOR LEILIGHETER FOR ELDRE, FRIGJØRE BOLIGER.

Endres til

TILRETTELEGGE FOR LEILIGHETER FOR ELDRE, FRIGJØR BOLIGER, REDUSERER OPPVARMET AREAL OG EFFEKTIVISERE HELSEVESENETS REISEVIRKSOMHET. (I tillegg til at det kan øke livskvaliteten for de eldre, men det er ikke et miljøtiltak)

8.BÆREKRAFTIG AREALFORVALTNING

Alt vell

9.GRØNN TRANSPORT OG MOBILITET

Alt vell

10. NY FORNYBARENERGI OG ENERGIEFFEKTIVISERING

Eldre bygg tåler ikke å bli for godt isolert. De nye EU kravene gjelder ikke for bygg som er bygget før 1960. Likevel er det et miljøtiltak å bruke og ta vare på byggene fordi de allerede er bygget. For disse gjelder det først å satse på miljøvennlig energikilder. Dette burde egentlig gjøres tydeligere i alle punkt som omhandler energieffektivisering. Men å bytte til mer miljøvennlige energikilder er, også for andre bygninger, ikke bare et miljøtiltak, men også et sikkerhetstiltak, særlig hvis energiproduksjonen kan fungere uten tilgang på strøm utenfra. Dette kan komme til å bli viktig om klimaendringer blir utfordrende. I tillegg er det ikke alltid like miljøvennlig å bygge ut strømmettet. Jeg savner derfor et delmål. Man kan eventuelt endre Delmål 3 til ikke bare å handle om erstatning for fossilt brennstoff, men også andre formål. Jeg har litt rampete foreslått små vindmøller. Det kan jo være fornuftig noen ganger.

Tilleggsforslag 1:

DELMÅL 6

ØKE BRUK AV FORNYBAR- OG EGENPRODUSERT ENERGI, SÆRLIG I ELDRE BYGNINGER OG BYGNINGER SOM LIGGER UTENFOR TETTBEBYGDE OMRÅDER.

10.6.1 TILRETTELEGGE FOR MER EFFEKTIV BRUK AV BIOENERGI, FOR. VARMEPUMPER OG BERGVARME OG FOR SOLCELLER I KOMBINASJON MED BATTERIER. EVENTUELT LØSNINGER SOM KOMMER I FREMTIDEN. (DER DET PASSER KAN DET KANSKJE OGSÅ SATSES PÅ SMÅ VINDMØLLER.)

10.6.2 TILBY RÅDGIVNING OG ØKONOMISK STØTTEORDNINGER OGSÅ FOR DETTE. (KANSKJE I SAMARBEID MED HALLINGDAL KRAFTNETT)

11. HVORDAN SKAL VI NÅ MÅLENE?

Dette blir bra. Tommelen opp

Prosjekt «Klimaplan for Hallingdal»
v/Regionrådet for Hallingdal
Torpomoen 27
3579 TORPO

Nesbyen 17. september 2024

Høringsuttalelse — Klimaplan for Hallingdal.

Det er mye bra i planen som er lagt ut på høring. HallingSkog ønsker å kommentere et forhold i handlingsplan for klimaplanen. Dette gjelder punkt 5.1.2: *Ta vare på gammelskog/naturskog.*

Først litt definisjoner: Naturskog er skog framkommet ved naturlig foryngelse av stedegent genmateriale. Menneskelig påvirkning har funnet sted

(1) i så liten utstrekning,

(2) for så lang tid tilbake eller er

(3) utført på en slik måte

at skogens naturlige struktur, sammensetning, og økologiske prosesser dominerer.

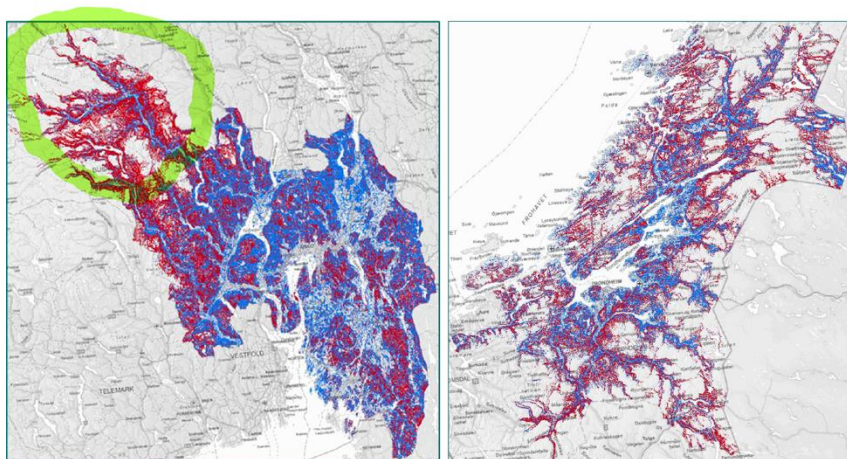
Bestandsskogbruket med flatehogst som ble innført etter andre verdenskrig har gitt to effekter.

1: Stående volum i norske skoger har hatt en tredobling siden 1920. Dette representerer et stort karbonlager.

2: Overgang fra bledningsskogbruk til bestandsskogbruk har gitt en sterk økning i naturskog i Hallingdal. Bledningsskogbruket var svært intensivt. Tiltakene i skogen var hyppige, og alt areal var i aktiv bruk.

I bestandsskogbruket går det mye lenger tid mellom tiltakene i skogen. Dette gjør at skog som tidligere ble skjøttet intensivt, og med en vesentlig lavere produksjon var fattig med hensyn på død ved, og dermed langt unna definisjonen av naturskog som nevnt ovenfor. Tilstanden for Hallingdal som figuren under viser, er at vi har svært mye skog som defineres som naturskog. Utfordringen med å ta vare på gammelskog/naturskog er derfor ikke relevant for Hallingdal sammenlignet med resten av Østlandet.

«etablere ett offentlig tilgjengelig kartlag over naturskog, i betydningen skog som ikke har vært flatehogd etter ca 1940.»

Illustrasjon.
Kilde: Bestandsalder i SR16,
tilrettelagt av
Landbruksdirektoratet.

Blått = under 80 år,
Rødt = over 80 år

Bilde: Illustrasjon brukt av Miljødirektoratet. Viser skog med bestandsalder over/under 80 år. Hallingdal er markert med grønn sirkel.

I Hallingdal er store arealer definert som vernskog. Grensen for den er litt forskjellig fra kommune til kommune. I henhold til Skogbruksloven §12, anses skog som vernskog når den tjener til vern for annen skog eller gir vern mot naturskader. Det samme gjelder områder opp mot fjellet eller ut mot havet der skogen er sårbar og kan bli ødelagt ved feil skogbehandling. I fjellskog er det strenge føringer til hvordan skogbruk skal utføres. Lukket hogst er hogstformen i denne typen skog. Det er meldeplikt til kommunen for alle tiltak i vernskogen.

Tabellen under viser arealoversikt fordelt på kommunene med vernskog. Dette vil være arealer hvor inntrykket fremstår som naturskog.

	Dekar vernskog
Flå	109 512
Nesbyen	296 399
Gol	175 575
Hemsedal	150 314
Ål	256 662
Hol	323 438
Sum	1 311 900

I Hallingdal er ca 100.000 dekar skog avsatt som naturreservat. Denne arealkategorien er totalfredet med hensyn på inngrep. Utenom dette er ca 30.000 dekar avsatt som nøkkelbiotoper i produksjonsskogen. Inngrep er ikke tillatt på disse arealene i henhold til

sertifisering av tømmer. I tillegg kommer ca 215.000 dekar med landskapsvern i Vassfaret. I landskapsvernområder er det sterke føringer på uttak av tømmer.

Hallingdal er også kartlagt med hensyn på naturtyper. Dette kan være overlappende med de andre arealkategoriene og kvantifiseres ikke.

HallingSkog mener derfor at punkt 5.1.2 skal tas ut av planen. Vi vil til enhver tid alltid ha store arealer med naturskog/gammelskog i Hallingdal. Å sette et absolutt krav om at vi skal ta vare på naturskog/gammelskog, underforstått med at vi ikke skal hogge i denne, vil stoppe skogbruket i Hallingdal.

Regionrådet i Hallingdal
v/ guro@hallingdal.no

16.09.24

Høyringsvar – Klimaplan for Hallingdal 2024-2028

Naturvernforbundet i Hallingdal (NiH) vil kome med desse innspela til Regionrådet i Hallingdal angående denne Klimaplanen:

- 1) Naturvernforbundet i Hallingdal er **svært positive** til at det no er utarbeida eit forslag til klimaplan som skal gjelde for heile Hallingdal. BRAVO!
Det er mykje bra i denne planen og særleg positivt er det at i delar av planen vert naturens sine behov prioritert framfor menneskje sin behov. Me må innsjå at me er ein del av naturen og må innrette oss deretter.
- 2) Hvis me no ser på **KLIMAPLANEN** fyrst, så innheld denne mange interessante detaljar som me vil kommentere her:
 - a) På side 6 visast eit diagram og her ser me kor store klimagassutslepp me har i Hallingdal frå ulike sektorar t d **vegtrafikken står for 17%** , men hvis me hoppar til s 18 så er talet 43% og på side 50 er talet 43%. Dette er forvirrande og eit ganske stort sprik mellom tala.
 - b) På side 20 opererer planforslaget med benemninga kg og tonn CO₂, men på dei neste sidene brukast **CO₂ ekvivalentar** utan at dette begrepet vert forklara. Me saknar også benemning på dei tala som er vist på figurane på side 26 og 27.
 - c) På side 28 kan me lese dette på figurteksten: "*Med tanke på opptak og lagring av karbon, bør en vente til minst økonomisk og helst **biologisk hogstmoden alder.***"
Desse begrepa er uklare og bør definerast for lesaren.

På side 30 kan vi lese dette: "Gjennom fotosyntesen **lager skogen oksygen** av karbondioksid..." , men det stemmer ikkje fordi plantene lager druesukker, C₆H₁₂O₆, av CO₂, mens oksygenet stammer frå vatnet som også inngår i fotosyntesa.

På side 30 står dette: "Ifølge tall fra Miljødirektoratet var den **årlige nettobindingen** til skogen i Hallingdal 438 000 CO2-ekvivalenter i perioden 2010- 2015. " Her manglar det ei benemning, tonn.

Det er vidare uklart kva som ligg i begrepet **nettobinding**. I den neste setningen i forslaget, står det noko om det: "Dette er da CO2 som bindes i skogen gjennom tilveksten, minus karbonet hogsten representerer. " Er utslepp frå hogstmaskiner, transport av tømmeret og evt foredling med i begrepet nettobinding?

- d) På side 50 kan me lese dette: " 60 prosent av de **ikke-kvotepliktige** utslippene kommer fra transport." Kva betyr kvotepliktige utslepp?

Vidare står dette på side 50: "**Kollektive transportmidler** kan ikke i dag konkurrere prismessig med det å kjøre privat...". Det høyrer ikkje rett ut når me veit at bilhald koster svært mykje i dag med m a bilforsikring, vedlikehald, drivstoff og verditap på bilen pr år på kanskje 50 000kr.

- e) På side 54 kjem benemningane **TwH og GwH** og desse bør forklarast noko hvis det er meininga at vanleg folk skal hengje med på dette.

- 3) Hvis me no ser vidare på **HANDLINGSPLANEN**, så er det mange gode tiltak som er foreslått her. Me vil likevel nemne at:

a) Det er kanskje uheldigt å starte handlingsplanen med **avbøtande tiltak** for å redusere verknadane av klimaendringane. Det som burde kome fyrst, og som er det aller viktigaste, er tiltak for å få ned klimagassutsleppa og så kan avbøtande tiltak kome til slutt.

b) På side 5, delmål 4, kjeldesortering, bør det stå noko om at me må få til ei betre ordning i samband med **innsamling av plast** frå hushaldningane i Hallingdal. Den ordninga me har i dag, der folk samlar plast i store sekkar som vert hengt ved søpledonkane fungerer dårleg, ved at dyr og fuglar ofte går laus på desse plastsekkane i håp om å finne matrester, og riv plastsekken sundt slik at plastsøpla ligg strøyydd utover i området. Dyr kan på denne måten få i seg plastikk samtidig som som søpla kjem på avvege.

c) **Planting av skog** er nemnt som eit tiltak på side 12 og 13. Planting medfører at du får nye planter/gener i skogane våre, altså **genforsøpling** av villmarka vår. Slike menneskelege inngrep gjev ikkje robuste økosystem, sidan me lagar **monokulturar** med få artar.

Hvis me ser desse punkta med planting av skog, 5.2.1 og 5.2.4 i samanheng med punkt, 5.2.2: "Sørge for oppfølging av etablert skog gjennom **ungskogpleie og tynning** for økt stabilitet og vekst, og økt plantetetthet ", så blir ubalansen i økosytemet endå større. Tynning av skog er eit menneskeleg inngrep som reduserer det biologiske mangfaldet i skogen. Endå verre blir dette hvis me skal til med å **nitrogengjødsle** skogane våre, slik det står i punkt 5.2.5.

Planting av nye tre er dessutan eit dårleg klimatiltak hvis me ser dette tiltaket i eit hundreårsperspektiv. Forklaringa på det er at hvis me planter eit tre, vil det ta opp meir CO₂ gjennom fotoyntese, enn det det slepp ut gjennom celleåndinga og slik sett vil planta vekse og netto binde CO₂ frå atmosfæren i stamma, greiner, røter osv. Men etter 80-100 år er treet vorte gamalt og kan t d blåse overende.

Då vil mikroorganismene i jorda bryte ned treet og dermed vil CO₂en i treverket gå attende til atmosfæra. Altså ingen netto klimagevinst! Hvis mennesket derimot høgg treet ned og brukar treverket til vedfyring, vil CO₂en i treverket gå ut gjennom pipa og attende til atmosfæra. Altså ingen netto klimagevinst!

Hvis mennesket derimot høgg treet og brukar treverket i eit bygg som står i 1000år, t d ei stavkyrkje, vil CO₂ i treverket sjølvstakt lagrast over lang tid og klimagevinsten er stor! Derfor er det viktig at gamle trehus vert vedlikehalde eller ved rivning, at treverkekan utnyttast i t d nye bygg. Å kvitte seg med gamle hus ved brenning, er ikkje klimasmart!

I punkt 5.2.5 står **Råtebekjempelse** som eit tiltak. Kva er det? Råtande tre skal ikkje fjenast frå skogane våre då desse gjev mat og husrom til mange insekt, sopp osv.

I punkt 5.2.5 står det: "**Grøfterensk etter hogst**" som eit tiltak. Men å drenere skogane våre, vil ofte auke nedbrytinga i skogenbotnen (som er eit viktig karbonlager) og då vert klimagassen CO₂ frigjort.

I punkt 5.3.4 er tiltaket om å utnytte **hogstavfallet** nemnt. Hogstavfall bør ikkje fjernast frå skogane våre, då dette er mat for nedbrytarar, sopp og bakteriar, som frigjev næring til neste generasjon skog som skal vekse opp.

c) Då er me komne til side 14, **Reiseliv og klimatiltak**. Her vil me foreslå tiltak for å utnytte dei hyttene som alt er bygd, på ein betre måte enn i dag. Då kan det vere ein god ide å innføre krav om delingsøkonomi for fritidsboligar i samband med reguleringsplaner.

Prepareringa av skiløypene fører til store **klimagassutslepp**. NiH ynskjer å utfordre turistnæringa i Hallingdal, som i stor grad er bygd opp omkring skibakkeanlegg og løypenett. Tusistnæringa må som alle oss andre, ta eit klimansvar og bidra i arbeidet for å kutte klimagassutsleppa. Kva med å redusere antall skiløyper? Kva med å marknadsføre seg sjølv med tilbod om klimanøytrale skiløyper eller økoløyper? Prepareringsmaskinene må elektrifiserast!

Kommunen bør leggje til rette for at **preparering av skiløyper skjer i områder der folk bur**. Det betyr at det blir mindre bilkøyning for å få seg ein skitur, altså mindre klimagassutslepp, og lettare å rekkje ein skitur på ettermeddagen etter arbeid. Altså ein god folkehelseeffekt. I tillegg kjem at det er mindre vind i dalbotnen/dalsida enn oppe på fjellet, noko som gjer at det ikkje trengs å prepare løypene så ofte. Altså mindre klimagassutslepp.

Kommunen må også stille krav om at hvis utbyggjar ynskjer torv på tak, så kan ikkje den hentast frå myr. Utbyggjar må kunne dokumentere kor torva kjem frå.

d) På side 18 er det nemnt som eit tiltak: "**Energistasjonar for tungtransport**". Kva betyr det? Her er det kanskje tenkt elektifisering evt hydrogenstasjonar?

e) På side 21 er det nemnt fortetting av eksisterande byggjeområder. **Fortetting** av eksisterande hyttefelt, kan vere bra, sett ut frå eit arelperspektiv. Men med fortettinga, vil turisttrafikken auke omkring hyttefelta , og dette er spesielt uheldig i områder med villrein og andre sårbare artar.

f) Når det gjeld **straumkablar og fiber** ,punkt 8.1.9, blir desse i dag ofte lagt i grøfter med finpukk. Dette er med på å auke faren for **flaum**, då vatnet raskt kan renne gjennom slike grøfter og auke vassføringa i bekkar og elvar jmf Rukkedøla under Hans. Det same kan seiast om all dreneringa rundt hytter og stikkvegane inn til hyttene. Større hyttefelt kan difor forsterke flaumskadene i samband med ekstremver.

g) I punkt 8.2.6 "**Restaurere områder** med negative konsekvenser etter inngrep ", skulle me gjerne hatt meir konkretisering.

h) Også i punkt 8.4.1 "Sikre at det er **tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag** for å vurdere konsekvenser for naturmangfold. ", skulle me ynskje oss meir konkretisering. Kartlegginga bør foregå gjennom alle årstidene og før ein evt hogst i eit utbyggingsområde. Det held ikkje å berre kartleggje naturtypen i eit område- også naturmangfaldet på artsnivå må kartleggjast.

i) Punkt 9.4.7 „Utsleppsfrie tråkkemaskiner“, bør fløtast til Reselivet på side 14.

Olav Arne Løstegaard leiar i
Naturvernforbundet i Hallingdal

Flå kommune

REGIONRÅDET FOR HALLINGDAL
Torpomoen 27
3579 TORPO

Deres ref

Vår ref
2024/450-6

Dato
16.09.2024

Klimaplan Hallingdal - høring

Viser til høringsutkast til ny klimaplan for Hallingdal.

Utvalg for plan, næring og miljø har behandla sak 32/2024 i møte den 12.09.2024

Behandling

Forslag til vedtak fra utvalgsleder Tor Egil Buøen (BI):

Flå kommune synes det er mye bra i den foreslåtte klimaplanen for Hallingdal. Det er mange gode tiltak for redusert klimautslipp og klimatilpasning innenfor viktige sektorer.

Vi kunne gjerne sett at tiltakene i større grad var målbare, både i forhold til prioritering av tiltak og ved evaluering av måloppnåelse.

Vi er skeptiske til det negative bildet som tegnes av naturtilstanden i Hallingdal, og den sterke koblingen mellom klimaendringer og den såkalte naturkrisen. Vi kan ikke se at det er noe naturkrise i Hallingdal. Dette er en påstand som er lite dokumentert i planen.

Mennesker har i all tid påvirket naturen rundt seg. Naturen for 100 år siden var svært påvirket av menneskelig virksomhet og «Inngrepsfrie områder» er en dårlig indikator på naturtilstanden. Naturen har alltid vært i endring og det som i dag er betraktet som «naturskog» var tidligere områder sterkt preget av beiting og hogst.

Vi synes planen i den sammenheng unnlater å ta stilling til et vesentlig spørsmål: Hvordan skal man kunne redusere bruken av fossil energi og fossile produkter uten å kunne bruke naturen på en bærekraftig måte? Gjenbruk og redusert ressursbruk er viktig. Men vi trenger påfyll av råvarer og energi, og det vil være nødvendig å bruke både skogen, jorda, vannet og utmarka for å erstatte oljen. Dette må skje på en bærekraftig måte, men naturvern løser ikke klimakrisen.

Vi mener at deler av kapittel 8 med fordel kan tas ut av klimaplanen og heller tas inn i lokale kommuneplaner for naturmangfold. En får da spisset klimabudskapet til den faktiske problemstillingen. Selv reiselivsutbygging lokalt kan gi reduserte klimagassutslipp når det gjøres på en riktig måte. Vi har en økende befolkning i Norge og i klimasammenheng er det bedre at folk tar en biltur til hytta enn en flytur.

I Flå kommune har vi store utmarksareal. De seinere åra har vi hatt en sterk utvikling innenfor reiseliv som har medført utbygging av utmark, men kommunen har tatt bevisste valg blant annet i forhold til å konsentrere utbygging til enkelte områder. Selv med dagens hastighet i utbygging vil det ta 7000 år før en kan si at kommunen er nedbygd. I tillegg har Hallingdal store områder som er vernet gjennom nasjonalparker, naturreservater og landskapsvernområder.

Forslag fra bygdelista enstemmig vedtatt

Med hilsen

Jon Andreas Ask
Skogbrukssjef

Elektronisk godkjent uten signatur